

A. H. TAMMSAARE

VARJUNDID

NOVELL

OSAÜHISUS „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

Besti Rahva Muuseumi

M.

Reekions „Nour-Eesti Kirjastus“

VARJUNDID

VARJUNDID

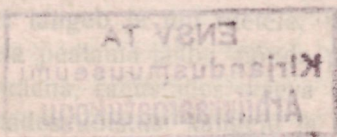
Reekions „Nour-Eesti Kirjastus“

B 1999

A. H. TAMMSAARE

VARJUNDID

Novell

OSAÜHISUS „NOOR-EESTI KIRJASTUS“
TARTUS 1917.

A. H. TAMMSAARE

VÄRJUNDID

Novell

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

55837

OSADHISUS NOOR-ESTI KIRJASTUS
Ed. Bergmann'i trükk, Tartus.

Lund oli viidek, kui ma kodu poole läksin minema. Seal, kus määndid kõige nõrke-
mad, oli okselid lasev lünni nad looka vältimiseks
välgerühkide pävevõimudest kumardasid nad
üle katta tee üksikse poole ja nende lähed
puutuid kokku võlvides loodesse viivat lünni
käiku. Ja kauge, kauge, oise selle võlv-
use kohal, tebensid mustad tõndilised, näda-
tes viidekui kumardavat läänetsavast, mingi-
suguse kõige mäena, mille lünnega kaetud häja

Lund sadas, paksu, laia lund. Ma kõndisin
vaiksel metsateel, mis siiraviira noorte määndide
vahelt läbi pugus kuhugi suurema tee poole,
kus möödasõitvad reed jalastel nagisesid, hobu-
sed puristasid ja meeste jutukõmin kostis.

Ma armastan lund, kui ta veebruarikuu
päikse paistel värvilistes helvetes sätendab —
siis viibin ma lumelagendikkudel kui lilleaias;
aga ma armastan lund ka siis, kui ta vaikselt
metsateel langeb ja mu riiete, silmalaugudele,
ripsmete peatama jääb: nõnda puutub ta mind
õrnema käena, rahustades, vaeva unustama pan-
nes, äratades unistusi kaugeid ja lähedaid. Jalg
tippab jala ette harjumuse ajal ja mul on üks
kõik, kas ta kuhugi jõuab või mitte; kõige pa-
rem kui ta mind ümber talutaks miskisuguses
nõiaringis, kus ei oleks lõppu ega äärt, ei vastu-
tulijaid ega möödaminejaid, vaid kus oleks ainult
üksik¹ looklev tee ja langevad lumeräitsakad
nõtkete määndide vahel.

Juba oli videvik, kui ma kodu poole hakkasin minema. Sääl, kus männid kõige nõtkemad, oli okstel lasuv lumi nad looka vajutanud: valgerüüliste palverändajatena kumardasid nad üle kitsa tee üksteise poole ja nende ladvad puutusid kokku võlvides loodesse viivat lumist käiku. Ja kaugel, kaugel, otse selle võlvi avause kohal, rebenesid mustad tondipilved, näidates videvikul kuumendavat läänetaevast, mingisuguse kõrge mäena, mille lumega kaetud harja loojenenud päike veel kullaga kardab, kuna aga all orus juba ammugi sumenevad varjud asuvad. Ja mulle näis, nagu ei kõnniksi ma üksikul metsateel, vaadeldes mändide vahel liuglevaid lumehelbeid, ja nagu poleks männid sugugi männid, vaid painduvad küpressid kuskil lõuna pool, mererannal, üksiku kivimaja ees, kust alla viiy trepp juhatab kohades vahutavate lainete lähedale.

Ja mu meelde tuli kõik, nagu oleks see alles eile olnud, nagu poleks vahe peal midagi tähelepanemiseväärilist sündinud — ainult väike uinak jahutab mind sellest aastatetagusest.

* * *
5. aprillil.

Juba laeval, jaheda meretuule puhangute pääle vaatamata, tundsin ma kehas midagi rasket, unist, sumedat, mis pani jala laisalt astuma, ja kuhugi paigale sundis, et oma ette vahtides

suikuda või pilku heita kaugemale merele, kus ajuti nähtavale tuli parv mängivaid delfiinid, kellest üks või teine laevanina ette rüttas, et sellega võitu joosta, tema ees kukerpalli lasta ja ikka ühes edasi noolida läbi roheka, selgevee. Paari nädala jooksul on sellest esialgsest tundmusest saanud imelik raugus, mille sarnast ma varem kunagi pole tundnud. Mul tuleb meelde, et ma kodust välja sõites lõunapoolsest päikesest unistasin ja tema õlul kasvavast loodusest midagi ennetundmata, varemaimamata uut lootsin. Kas see raugus vast üks nendest unistatud eelaimdustest ei ole? Kas ei tunnista seda valjem südame peksminegi, kuigi arstid just tema rahustamiseks mind soovitasid siia?

Vaene süda!

Ja nüüd viibin ma laisalt laia pärna varjatud rõdul nõjatoolis või laman suletud silmil suures, valges toas, aknad pärani lahti, et ma kuuleksin niiske ja meremüha-tiine tuule sasitud tammede ja vahtrate kohisemist, kuristiku põhjas keerleva mäeojakese sadudel mõirgavaks mürinaks muutuvat vulinat, arvamata kärististe sarnast konnakrooksumist ja et ma tunneksin akna all õitsvate rooside joovastavat lõhna. Ainult hommikuti, puhtel, või päikeseloojengemisel, kui roosaks ja purpursiks värvitud lumemägede poolt karske maine õhk ulatab mererannani, virgun ma pisut ja sammun mööda mäenõlvakut siiraviirasel rajal mere äärde, kus

tean olevat kõrge kalda roosipuuteedega, mida
 varjavad põlised sinaarid valdaval hiiglusel. Ma
 armastan neid lõhnavaid teid nende kaine-
 matel, karskematel silmapilkudel — hommikuti
 kästest vabanemisel ja õhtuti käste langemisel, —
 sest siis jahutavad ja karastavad nad; palaval
 päsepäeval inmitseb neis tuimastus ja süda
 hakkab rinnas peksma nagu hirmuahastuses või
 tundmustetormil. Langeval niiskusel näib vähe-
 nev lõhn peatavat pöösastel, magama uinuvat
 ruttu pimeduseks tihenevas videvikus või maha-
 langevat lõpsakale rohule, ning et kogu maa-
 pind, isegi liivased kõnniteed, näivad muutuvat
 lõhnavaks. Hakkad pelgama, nagu võidaks jala-
 astumisega kedagi segada, kellegi unistavat rahu
 rikkuda, ja laskud kuhugi roosidevarjulisele pin-
 gile, et hingata värskenevat õhku ja kuulata
 viimiste lindude suigutavat laulu.

8. apr.

Raugus kestab edasi; suurenedes muutub
 taloiduseks, tuimuseks, ükskõiksuseks. Saan
 osavõtmatuks ja külmaks kõige vastu, unusta-
 des oma lähemaid, ja hakkan ennast tundma üksi-
 kurna, ilmast lahutatuna. Põhja poole jäid sil-
 mad ja süda, kus leidub minule ainult hädust
 ja õrnost, aga see kipub ununema, ma ei tunne
 seda enam terve hingega, vähemagi kehakoe-
 kiuga. Loen ma saadud kirja, siis lööb minus
 midagi endist hõõguma, töötades nagu kustu-

aimata kollet; aga vaevalt olen kirja lugemise lõpetanud, kui juba kõik muutub segaseks, uduseks. Ja ma unustan vastuse, unustan, et nukker hing iga sõna, iga tähe järele igatseb, vähemastki sülevajutusest aimata püüdes, kuidas ja missugune ma olen.

Ajuti aga, mingisuguse pisitillukese põhjuse hukutusel, valdab mind iseäraline tujukas tundmuste õrnus ja siis tahaksin kogu hinge välja valada salgamata, võltsimata. Lehekülje lehekülje järele katan siis tihedate ridadega ja sõnadevoolule ei taha lõppu tulla, kuni pääajus, meeltes korraga seisak tundub ja ma kirjutatud read uuesti läbi loen. Nüüd kaob endine hingeline hoog, ma leiän kõik asjatuna ja lõpuks hävitan kirjutuse, nagu oleks ta mõni kardetav süüdistus minu vastu. Laisal käel ja tardunud meeltel vean mõne kehva, ahtra sõna päberile, et seda endise kirja asemel ära saata ja lõpuks juurde lisada järgmisel korral pikemalt. Aga ma jätaksin ka need kuivad sõnad saatmata, kui mitte sundijaks poleks mingisugune kohusetunne või südametunnistuse argus, ehk küll mõistus mulle ütleb, et ma nõnda ühe kuritöö teise järel korda saadan. Parema meelega lamaksin nõjatoolil või istuksin kõrgel rannal roosipõõsaste all, lõhnast joovastatuna, oma silmadele puhkust andes vahelduvatel värvidel, mis hakkavad tulipunasest ja lahtuvad kõige õrnemates varjundites helevalgesse. Just säääl, kus kahvatu roosa

lõppemas, et valgele maad anda, peatab mu pilk iseäralise püsivusega, nagu püüaks ta paiga leida, kus roosa lõppenud, aga valge alles hakkamata: otsin ja otsin ning unistan nukruses, mis nagu asjatu ja olutu, mis ei millestki teki ja mida millegagi ei või kaotada.

10. apr.

Oli haruldaselt selge ja vaikne hommik, varjates eneses midagi karsket ja elustavat, mis pärast vististi minagi tundsin kehas ootamata värskust, kui ma rõdule istusin lugema Maeterlincki *L'intelligence des fleurs*. Juba ammu olin selle raamatuga hakatust teinud, aga ikka veel seisis ta oodates minu aseme ees väiksel laual, kus ta oleks hommikuti ärgates esimesena käepärast. Vaevalt sain lugenud paar lehekülge, kui kõrvad kiindusid tütavasse linnulaulusse: isalepalind laulis — siin ou tal rohkem lugusid kui põhja pool — rõdu ees pärna oksal, vidistades üht viisi teise järel, nähtavasti kuulavale emale, kes istus kiikavas oksasagaras pesal. Seda pesa nägin juba siis, kui puud olid alles hiirekõrvul ja kui nad ei suutnud veel lehtedega varjata oma saladusi. Raugena uneta südaööl, kui väljas lõõtsus hooglik tuul ja kui läbi klaasukse helkiv tuletorn joonistas pärnaoksad tumedate, uduste varjutriipudena valgele toaseinale, püüdsin ma mõnikord leida seda päeval nähtud oksasagarat, ühes lepalinnu pesaga.

Aga enne kui eesmärgile jõudsin, vajusid silmad kinni ja hommikul ei teadnud ma kunagi kindlasti, kas olin unes või ilmsi otsinud liikuvalt pärnavarjult linnupesa.

Linnulaulu kuulates peatasid silmad piki küpressi-alleed paistvatel kaugetel lumemägedel, mille jahedat hõögust arvasin tundvat. Nüüd valendasid mäed tipuliste põuapilverankadena ja nendest immitses minusse imeline rahu, mis oleks nagu aimdusrikka mererahu sarnane, kui oodata ägedat tormi. On aga sadu käimas ja hulub torm, muutes merd kumera, lumise mäeseljandiku taoliseks, siis paistavad kauged lumemäed sinava merena säälpool kohisevaid metsi.

Raamatut kaasa võttes läksin alla randa, et istuda kuskil varjulisel pingil.

Meri oli kui määratu peegel. Möödasõitev aurulaev näis libisevat kiilasjääl, maha jättes valkjat, servade poole tumenevat joont. Hiilgaval veepinnal võiks nagu seletada tumedaid varjusid väikeste purjukate kõrval, mis kalameestega ööviivuks välja sõitnud kaugele merele, osalt silmaringi varju kadudes, ja nüüd ootavad tuult, et tema ajal tagasi pöörduda randa. Aga tuul on magama uinunud teiselpool laia merd, võib olla kuskil muinasjutulises kaljukoopas kaugete valendavate mägede vahel.

Puiestik kubises inimestest. Istuti ja kõniti paari- ning karjakaupa, käidi lõbusal jutuvestmisel, heledasti naerdes, armatsedes. Elustav

läige paistis ka nende silmist, kelle näod kand-
sid pikaldase ja kurnava haiguse jälgi.

„Miks nii vaikne?“ küsis minu ette seisma
jäädes Lanin, umbes neljakümneaastane mees.

„Väsinud“, vastasin mina.

„Ma tahtsin Teid jalutama kutsuda, meie
omade juurde“.

„Jätame see teiseks korraks, süda peksab“.

Ma tundsin juba nii mõndki Lanini oma-
dest, tema kaaspansionääridest. Sääil on Ida-
Siberist N. linna politseimeister, kes alguses
armastas rääkida oma arvatavast tiisikusest,
traavlitest ja naistest ja kes mängis kaasatoodud
kahereaga löötsapilli (sellepärast hüüti teda
„löötsmoorikuks“): ikka üht ja sedasama lugu,
mingisugust marssi, tund hommikul ärgates,
teine öhtul uinutuseks, sängis lamades ja mängu-
riista kõhul hoides. Nüüd on tal haiguseks ja
mängimiseks vähem aega, sest ta peab val-
vama oma noore, ilusa ja edeva naise järele:
see on sakslane, Baltimaalt pärit, ja räägib oma
kodumaast niisuguse kerguse ja himutsemisega,
nagu oleks ta mõni suupärane maiusroog või
kena siidibluus.

Sääil on kõhn ja vimmas noor helilooja —
peente jalgadega, sissevajunud rinnaga, mulla
karva näoga ja mustade, imelikult kilavate ja
nagu hingeni vaatavate silmadega. Ikka räägib
ta muusikast ja muusikameestest, sattudes vai-
mustusesse, nagu näeks ta üksikuid toonikudesid

selgesti esitatud joontena. Ta tahaks ise mängida või teiste mängu kuulata, aga arstid on talle selle ära keelnud; ta tahaks muusikalistele unistustele anduda ja uusi teemasid üles tähendada, aga sellest kuulutatakse talle surma. Talle soovitatakse rahu, rahu ja ikka rahu. Esiteks elas ta minu läheduses, kuskil kõrgel mäekallakul üksikus majas, kust tore vaade mägedele ja merele, aga säält põgenes ta, sest säält mõtles ta ainult muusika ja iseene pääle. Ta põgenes üksindusest, iseennast pidades oma suuremaks vaenlaseks. Ta otsis inimeste seltsi, lootes kergelt, lõbusat ajaviidet; aga inimesed piinavad teda kõiksuguste tühiste asjade ja asjakestega. Kui ta mõnikord vaikselt iseenesesse süveneb ja nagu ilmast lahutatuna viibib, tahavad nad teada, mis ta mõtleb; läheb ta aga nende juurde iseene eest varju otsima, siis jutustavad nad võidu talle oma haigustest, teiste haiguste üle pilkavalt naeratades, neid ei mikski pannes, või nad esitavad talle halba muusikat. Nõnda põgeneb ta tagakiusatud metsloomana mere äärest pansiooni ja säält klaveriklimberdamise ning politseimeistri marsi eest mereranda.

Säält on pisut iganud Moskva kaupmehe proua, instituudikasvandik, kes heidab võrku noortemeeste järele. Ta usub, et tal ilusad jalad ja kenad sääred, ja sellepärast leiab ta alati põhjust siidist kahiseva kleidisaba kergitamiseks. Kui tal ometi julgust jatkuks plikariiete kandmiseks!

Sääl on veel noor üliõpilane, üksik poeg, kes põeb teravat rinnahaigust ja saab leselt emalt õrnusest ja hirmust nõretavaid kirju, aga kaupmehe proua veab teda hommiku vara ja õhtu hilja taga ja nooremehe silmad langevad ikka enam auku.

Neid ja palju teisi tunnen ma, aga ma ei tunne veel seda noort neidu, kes ainult harva puistekku ilmub ja kellest kõik nagu kahkvel või aukartuses eemale hoiavad. Ta ei seltsi kellegagi, päale vanadlase naisterahva, kelle käele ta enamasti toetab, kui ta pikkamisi, nagu lõtvadel liikmetel, roidunud sammul astub. Mingisugune sisemine ärevus on mind ajanud tema eest kõrvale põiklema, nagu kardaksin salajaste unistuste hävinemist. Aga tema on Lanini kõrval ainuke, kelle järele ma mõnikord igatsen. Teda nähes hakkavad võdisema peenemad hingekeeled ja ma püüan kuulatada nende helinat, mis annaks vastuse sääl, kus ka kõige varjundlikum sõna saab valeks. Tema erutab, Lanin rahustab mind. Juba laeval, kus Laniniga tutvavaks sain, tundsin tema läheduses mõnusat kindlust, kui ta jutustas, et ta Doni ääres kaskana sündinud, varemalt mitu aastat Kaukasuses elanud, kauge ida sõjast moonamuretsejana osa võtnud, mitut ametit pidanud, huvituse pärast Greeka ja Saksa keelt õppinud, Goethet lugenud, kuni ta armastuse pärast abielusse astunud, ülespidamist nõutades poeselliks hakanud ja nüüd

arijuhina kuskil Lääne-Siberi linnas asub. Siia, Musta mere randa, tulnud ta ühes naisega rohkem päikest, pehmemat ilmastikku ja puhkust otsima — rinnahaiguse parandamiseks.

„Mis kopsud teevad?“ küsin temalt tänaselt.
„Paranevad“, vastab ta lühidalt. „Olen kümnekond aega raskemaks läinud.“

„Ja Marja Aleksandrovna omad?“
„Mõni neid teab. Naistega, nagu ikka, on asi kahtlane. Arst arvab, et tal polegi tiisikust; ainult närvid ja veel midagi muud.“

„Ah nii!“
„Arst ütleb, et meil peaks lapsi olema. Aga tütelge, mis isa olen mina, kui rinnas rögiseb. Hilja, pole midagi parata.“

Ja esimest korda arvasin nägevat tema silmis nõutut vaadet ning varjatud nukrust, kui ta hakkas rääkima oma naisest, kes ihkab lapsi.

12. apr.

Ikka veel näen teda, seda üksikut, istumas roosipuude all kahvatuna, nagu sellesama rauguse päelus, mis mindki vabastada ei taha. Mitu korda käisin temast mööda, nagu otsides midagi või nagu oleksin kärbes, kes ei maldaks eemal püsida kõrvetavast leegist; aga ikka nägin ma sedasama kitsast nägu, õhukesti huulid ja silmi, mida katsid mustad ripsmed, heites pruunikat varju silmaaltistele. Need silmad oléksid nagu hirmuahastusest liig suured ja tunda

duksid liig tõsistena ja tarkadena, kui mitte ripsmete heidetud pruunikas vari näo kahvatu jumega kõrvu seistes ei annaks neile iseäralist armsust ja unistavust. Tõtt öelda, ma ei vaadanudki silmi, ma nägin ainult neid ümbritsevat varju, mis hoolsamal vaatlemisel kippus omandama mingisuguse määrata, saladusliku paiste.

Ja nüüd käin meelteuimas mööda tuba või laman roidunult nõjatoolil ning pääs tuikab midagi, mis veel sõnadesse pole selgunud. Iga natukese aja pärast kordan ma: „mis siis?“ nagu paneksin selle küsimuse kellegile teisele ette; aga ei ole vastajat minust enesest ega arvatavast teisest. Ja lõpuks tunnen raugust, mis võtab jõu söömiseks, isegi magamiseks.

15. apr.

Tormi sasib tugevaid tammi ja painutab nõtked küpresse ajuti maani; aknad lõgisevad ja tuba on tuule valul. Meri mõirgab, kattes puude kohinat ja kõike, mis tormil häälitseb.

Ma ruttasin rannale vaatlema lainete mängu: muinasjutuliste hiiglaelukatena, kes kannavad valgeid krõone, heidab torm nad rannale, hoolimata nende vastupuiklemisest, veerlemisest ja põgenemisekatsetest, ja vihaselt sisisedes purskavad nad vormita lõugadest kivisõmerale valget vahtu. Taganedes põrkavad nad kokku rannalühkijatega ja hävitatult langevad mõlemad alla, järele jättes loksuvat ja vulisevat voogu, mida

paiskab kaugele kaldale uus tormi vintsutatud valgeharjaline vee-elukas. Ei rauge tormi jõud ega leia püsi laial merel lained: ikka tulevad nad üksteise järel korralikul hulgal ja purunevad ähkides veervatel kivikestel, võriseval rannarihval. Ja kui ma tuule eest varju otsides seisatan hõbedase küuse taha, mille okste vahelt ainult paiguti välगतavad valendavad lained, paistab veemäng veel suurepärasemana: nagu lööks kõikuma kõrge rand ja nagu ulataks kobrutava vahu sadu üle roosipõõsaste hiiglasinairideni.

Lainete villitud liiva tulevad vedama kaukaas-lased kaherattastel puuassidega kärudel, mille ette rakendatud paar taltsutatud metshärga, kes unustanud esivanemate vaba põlve ja alandlikult painutavad oma kõverate, tugevate sarvedega pää ja võimsa turja orjaikkele. Hooglikud, vahutavad veejoad uhuvad meeste pruune sääri ja tuulehiilid sasivad nende katmata päid. Pärast, koormaga minnes, kui härjad vaevalt viitsivad tõsta jalga jala ette, istuvad mehed nende ühisel ikkel, silmad koorma poole, vibutavad laisalt mängides pikki vemblaid ja jorutavad mingisugust viisita laulu, mis ajuti muutub metsikuks ja kaasakiskuvaks kisaks, meelde tuletades kajakate kogukarjumist taeva all või ägeda tormi hulumist sügavates kaljukuristikkudes.

Muidu on mererand hingeta. Puiestikus välगतab ajuti üksik kõndija ja kaob sügavamale

tehestiku varju. Kui koju mõtlen minna, näen Laninit tulemas ühes naisega.

„Teie tormi ei karda?“ hüüab Lanin juba eemalt.

„Kardan küll, näe hoian kuuse varju“, vastab mina.

„Meie omad istuvad toas, täidavad arsti käsku. Mina] sain suure surmaga silmapilguks välja, aga mitte ilma järelvalvusega.“

„Ma ei usalda teda küüneväärtki“, seletab Marja Aleksandrovna, „temal on kõik muu tähtsam kui tervis“.

Ja ta vaatab oma meest, nagu oleks see mõni õrn ja kallis vaas, mida tormipuhang rikuda, purustada võib. Peagi hakkab ta rääkima niiske meretuule kahjulikkusest ja tuletab meelde, et aeg olevat koju tagasi minna. Sel silmapilgul lähenevad rannale kaks naisterahvast. Ma tunnen neid väga hästi, tunnen neid sellest, kuidas teine teise käre najale toetab ja astub, nagu oleks ta mõttes või nagu veetaks teda tahtmata kaasa. Ta on enesele taliriided selga ajanud ja pää villase rätikuga mässinud, nii et vaevalt võib märgata silmadele jäetud pilu.

„Anna Ivanovna on arust ära“, ütleb Lanin endamisi, vanemat naisterahvast tähendades.

„Mis ohule talutab ta tema täna randa“.

„Aga mis ta peab siis tegema, kui Sonja mangub“, vastab naine talle tasakesi, „sa tead ju, tema oma jonn ei jäta“.

Ja nüüd hakkavad nad võidu mulle jutustama Sonjast, sellest haigest, isemeelikust tüdrukust, kes on sündinud kuskil Lõuna-Venemaal mõisnikutütrena ja elanud Moskvas, kus tema isa arhivaariuseks. Alles vaevalt üheksateistkümme aastat vana, aga juba on ta lõpetanud gümnasiumi ja astunud kõrgematele kursustele õppima kirjandust ja keeli. Ja nad kiidavad ta tarkust ja naeravad imestades tema teravat keelt, mille eest kaaspansionäärid põgenevad pakku. Isa saatnud ta tädi valvusel siia, aga tüdruk suunib vanainimest iga oma tuju täitma ja alla andes, nagu iseenese vabanduseks, seletab see teistele, et Sonja olevat nii kui nii päästmatu.

Ma kuulan ja südames tekib iseäraline ärevus, mis laiali laguneb kehapinnani, muutes teda õrnemaks, hellemaks, nii et riiete puutumine tuulehool peaaegu valusana tundub.

18. apr.

Roidus, raugus hakkaks nagu kahanema, aga tema asemele tuleb midagi muud: närvlikkus, mis mulle kuskil rahu ei anna. Tänini võisin vähemalt paigal püsides aja mööda saata, olgu rõdul, akna all, asemel lamades või rannal istudes, põlvedel avatud raamat, mille lugemise ma unustanud. Aga nüüd vintsutab mind mingisugune tundmata aje paigast paika — kodunt mere äärde, sealt koju tagasi või mägedele, kuhu mul keeldud ronida südame pärast. Ja

ikka nagu ootaksin, otsiksin midagi. Ka siis, kui lõunalauas istun, tunnen ma mõnikord tungivat tarvidust üles tõusta ja akna alla astuda, nagu oleks seal midagi iseäralist näha. Isegi süda-ööl, kui väljas peale kärstis-konnade kõik puhkusele on läinud ja kui viimased öökärbsed vilgutavad oma laternaid põdsastikus hilise tee valgustamiseks, tõusen ma uneta asemelt, mässin enese vaipa ja lähen rõdule tähtise taeva alla või seisan rahutult peksval rinnal, nõjatades vastu klaasukse piita. Heidan ma uuesti asemele, siis kiinduvad silmad nendesse valkjatesse, liikuvatesse laikudesse, mida toaseinale maalib tuletorni valgus, paistes läbi pärna paksu lehes-tiku. Ja ma vahin ning vahin neid virvenda-vaid valguselaike, nagu peaksin siit põhjuse leidma, miks mu närvid pingul, süda rahutu ja valutavad silmad uneta. Hakkan lugema laual oleva taskukella tikslemist, püüdes koguda mõt-teid ühisesse punkti; pööran kinnised silmad mõttes sissepoole vaatlema pääaju ja tema sepitsemist — nõnda olen võinud enese ikka magama uinutada; kordan nagu nõjutades, needes üksisõnu: uni, uni, uni, aga tähelepanemata saab unest сонъ, mis muutub õrnaks, paitavaks Соня'ks. Ja selle asemel, et närvlikkuse põhjust otsida uuest ümbrusest, toidust, ilmastikust, päikesest, nõrgast südamest ja kurnatud kehast, hakkan süüdlaseks pidama teda, seda tundmatut, tagasi-hoidlikku, keda ma nii harva näen.

Imelik, miks ta nii vähe puiestikus käib!
Ons ta tõesti nii haige?

23. apr.

Naljakaid asju sünnib ilmas, näituseks täna minuga. Aga ma ei tunne ei imestust ega kahetsust, tunnen ainult, et see teisiti olla ei võinudki.

Läksin linna, pikkamisi astudes mööda mäeküljel keerlevat teed ja tundes iseäralist lõtvust liikmetes ning tühjust, nõrkust rinnas. Teeääraste suvimajade esisel, mis merepuhangute eest varjatud suurte puudega, punasid ja valendasid roosid, mille lõhna tuulekeerutused kandsid teeni, segades teda tõusva tolmuga. Ei tea miks, aga ma hakkasin tundma iseäralist õrnust ja hellust ning mul tõusis tahtmine kellegile teha hääd. Ja kui ma jõudsin kerjuseni, jalutu meheni, keda omaksed toonud siia tee veerde, et ta ootaks lahkeid andjaid, siis tuli meelde, et mul taskus ainukeseks rahaks kümnerublane kuld. Mul on raske sandi väljasirutatud käest mööda minna ja ma ütlen talle trööstiks:

„Varsti tulen tagasi, siis annan, praegu ei ole.“

Aga kui edasi minna mõtlen, näen teda sõitmas ning äkilise sisemise tõuke ajal kahman rahakoti taskust, võtan oma ainukese kuldtüki ja annan selle kerjusele, kes hakkab meeletul pilgul silmitsema räpasel peopesal hiilgavat metalli ja siis kumardama maani.

Sunnitud rahu, nagu poleks midagi tõsise-

mat sündinud, jatkan oma käiku, kuni minust mööda vuranud teed tolmutav vanker, mille poole selja pöörasin, nagu valdaks mind vaade merele. Seisatades turgatab meelde, et linna minek asjata, sest mul puudub ju raha. Ja ma kõnnin kodu poole tagasi. Et mitte kerjusega enam kokku puutuda, valin teise tee. Aga vaevalt jõuan mõne sammu astuda, kui hakkab tundma ägedat südamepeksmist, tuikamist meelekohtades ja virvendust silmis ning suure vaevaga küünib mu jõud lähema pingini, kuhu hingeldades langen.

„Mis see ometi on?“ küsin ma eneselt.

Ehk vastus küll nii lihtne näib, teen siiski näo, nagu oleksin nõutu arusaamatuses. Südamepeksmise vaibumisel ajan enese uuesti jalule ja siis sõuan nagu mingisugust saladust tõeks tunnistades:

„Või siis nii kaugel olen juba!“

23. apr. õhtul.

Pärast lõunat ei tahtnud ma kuhugi minna. Enneaimamata rahulik rõõmujoovastus uimles terves kehas ja huuled kippusid naeratama nagu õnnelikkudele silmadele. Süda peksis ja peksab veel praegugi kärsitult; tema tippamised paneksid nagu kogu rinnakasti võdisema ja siit suriseb midagi elektrivoolu taolist mööda nahapinda laiali, otsides üksikutes liikmetes vabastavat väljapääsmist.

Näib, nagu oleks midagi avalikuks saanud, mida sündimisest saadik sisemuses kaasas kantud, oodates, kellele seda pakkuda, otsides altarit, kuhu teda panna. Ja ma tunnen: veel palju on minus saladusi, veel palju on minus andeid ja varandusi, mis ootamas parajat silmapilku. See ongi, mis mind rõõmsaks teeb, seep see ongi, mis rahutunde tekitab. Aga iga kord, kui ma näen avaldumas oma sisemuse varjatud jooni ja varjundid, tean ma, et jälle on mind tabanud sündmused, mis ähvardavad vapustada põhjani.

Sina aga, mu üksik, mu tagasihoidlik ja vaikne, nägid sa mu heldust, mõistsid sa minu andmist? Mina ise ei mõista midagi, ma olen ainult rõõmus ja naeratan ning naeratan, istudes lambivalgusel ja vahtides kottpimedasse orgu. Sää! pole midagi, ainult kargeveeline mäeojake vuliseb, aga tema vulinat ei vahetaks ma hõbekellukeste helinaga; sää! pole midagi, ainult lehestik kohiseb, aga mina ei tahaks tema asemele hõõgavat armusosinatki; sää! vilguvad ainult pisitillukesed kärbsed, aga ma ei ihaldaks nende asemele välkudegi sinakat leeki. Ma ei taha praegu midagi kui aga seda lambivalgust ja aknatagust kottpimedat ööd, millesse võin püüa silmil vahtida, ilma et midagi seletaksin, mis ümlevat heledust võiks segada. Ka sulle panen ma kõrvale, sest ta krabiseb paberil ja tindijooned sunnivad pilgu peatama. Üks unistus teise järele ilmub meelte tumedast aelemisest ja pää-

aju helgist läbi lipsates kaovad nad jällegi tead-
vustläve taha pimedusesse, otsatusesse.

Mu unistused, mu õrnakesed!

24. apr.

Täna ajas mind iseäraline tung puiestikku, kus tahtsin leida vaikse paiga juurdlemiseks, oli mul ju tundmus, nagu peaksin nõnda mingisugust magusust maitsma või mõne tähtsa küsimuse otsustama. Aga ootamata ei saanud ma just täna rahu. Kui halb on mõnikord paljude tutvus! Ja alguses ei tulnud mul kuidagi pähe, miks küll inimesed, kellega paarikordsel kokku-
puutumisel huvituseta lahku mindud, järsku minu vastu tähelepanelikuks muutuvad.

Tuli politseimeister oma abikaasaga.

„Vabandage,“ ütleb ta, „me ehk tülitame, aga lõbus on mõnikord nii-öelda oma inimestega kokku saada: Lanin rääkis, Teie olete Baltimaalt pärit.“

„Ei, Soomest,“ vastan ma rõõmustades, et ennast soomlasena olin tutvustanud.

„Aga see on ju ükskõik, kaugel see Soomegi säält on,“ naerab proua murtud Vene keeles, mis tema plikalisele, naiivsele tegumoele teatud uudusepitseri vajutab. „Ma olen Helsingis käinud,“ lisab ta juurde ja hakkab kergelt ning lõbusalt lobisema Tallinnast, Helsingist, Tartust ja Riist, nagu mõistetakse säält igal pool ühetasa tema murtud Vene keelt ja sellesse segatud Saksa sõnu.

„Tallinnas on kõige ilusamad naised,“ tähendab politseimeister asjatundvalt abikaasa sõnade vahele ja suudleb minu poole vaadates maialt oma sõrmeotsi.

„Madam, Teie olete Tallinnast pärit?“ küsin mina meelitades.

„Ma olen säääl sündinud,“ vastab see.

„Tallinnas sündinud, Tartus kasvanud ja Riias elanud,“ aitab politseimeister.

„Ning Helsingis käinud,“ lisan mina omalt poolt juurde.

Nad naeravad.

„Kuidas ma seda maad armastan!“ ohkab proua Baltimaad tähendades ja ilusaid, luulelikka silmi tehes.

„Aga ei ole säääl niisuguseid hobuseid nagu Siberis,“ vastab politseimeister. „Mäletad seda musta mära, kõverkaela?“ pöörab ta naise poole.

Ja ühel nõul tõttavad nad mulle seletama, missugune imeloom nende must mära olnud, kes aga kuidagi oma paarilise, musta ruuna vastu pole saanud. Siis räägivad nad mulle veel raudjast ja kõrvist, seletavad nende tõugu ja viisisid ning naine lõpetab küsides mehelt, kas nad vast üle Riia ja Tallinna Piiteri kaudu kaugele idasse ei sõida. Mina kuulan ega saa kuidagi aru, mis puutuvad need asjad minusse, ning äkitselt vabandan end väsimusega, põgenedes nende juurest kuhugi pingi poole. Aga vaevalt istuda jõudes näen Anton Petrovitschi, noort heliloojat, lähe-

nevat. Ma põgeneksin ka tema eest, aga juba on ta liig ligi jõudnud.

„Mis Teie süda teeb?“ küsib ta minult.

„Pumpab edasi,“ vastan lühidalt.

„Mina olen kolm naela raskemaks läinud, käisin arsti juures.“

Oma haigusest pikalt ja laialt seletades satub ta muusikasse ja hakkab arvutama Vene heliloojaid. Ta nimetab Glinkat, ta imestab Tschaikovskit, ta kahtleb ja otsib Skrjabinis, aga kuskilt ei leia ta seda põhjatust, seda patoloogilist vaimutiirasuse religiositeeti, mida ta aimab Dostojevskis ja mis olevat omane ainult vene-lasele, sellele logedale lagendikulapsele. Sellest uuest, kättesaamatust unistab tema, aga haigus on valvajaks keerubimiks selle avamata evangeeliumi ees. Ta räägib niisuguse lapseliku vaimustuse ja võltsimatusega, et mina ühes temaga soenen ja temale kaasa hakkam tundma lepitatult. Aga nagu ta ootamata hüppas haigusest muusikani, niisama lipsab ta muude asjade juurde, otsides uut objekti, millega ennast vaimustada ja joovastada. Jä kohtlasena ütleb ta viimaseks:

„Mul on üks palve.“

„See oleks?“ küsin mina.

„Kas Te võiksite mulle pisut raha laenata?“

„Mitte punast krossigi pole praegu taskus“, vastan mina otsekoheselt ja olen valmis seletama, kuidas ma täna sain korteriperemehe võlgnikuks, et põhja poole telegrahveerida — raha

saamiseks; aga sõnad tarduvad mul keelele, sest ma näen tema mahalöödud silmi, kust hüljumas nukker uskmatus. Nukraks saan ka mina ja ma tahaksin põgeneda puiestikust, kust liiguvad inimesed, tahaksin teiste salaja ronida mäele või pugeda oma tuppa. Minnes tabab mind Lanin, kes on, nagu ikka, rahulik ja rõõmus.

„Teie olite meil eile õhtul üleüldiseks kõneaineiks“, ütleb ta varsti.

„Mispärast?“

„Teie olete põhjatu rikkas.“

„Soo, või nõnda.“

„Eile annud Te jalutule kümme rubla, M-lle Piratova näinud seda möödasõidul.“

Silmi maha lüües tundsin, kuidas veri mul näkku valgus, nagu oleks mind mõnelt häbiteolt tabatud.

„Ah nii,“ sõnasin ma osavõtmatult ja lisasi juurde: „Mul on Soomes mõis.“ Miks ma ennast laeval Laninile soomlasena tutvustasin, ei tea ma veel praegugi; küll aga mõistaksin seletada, miks ma enese korraga mõisnikuks luuletasin. Ja küsimata hakkasin jutustama, kui palju mu mõisal on põldu, heina- ja karjamaad ning mis pääasi — metsa, põlist männikut.

„See ei aita midagi,“ tähendas Lanin naerdes, kes minu erutust näis märkavat: „kahtluse all olete siiski.“

„Kuidas nii?“

„Politseimeister vangutab umbusklikult pääd ja tahaks Teid kas või valerahategijaks pidada“.

„Tõepoolest?“

„Ilma naljata. Ja Nadjeshda Pavlovna, mäletate, see ilusate jalgadega kaupmehe-proua, peab Teid tundlikuks lollikeseks...“

„Taga paremaks!“

„Ning Anton Petrovitsch loodab Teilt raha laenata“.

„On tal nii puudus?“ küsisin mina, ilma et oleksin seletanud oma tänaseid juhtumisi.

„Vististi küll. Minu käest võttis ta paari nädala eest kolmkümmend, aga ma olen selle juba korstnasse kirjutanud“.

„Nii oleksid mu päkad õige palavaks köetud“, püüan naljatada ja uuesti tunnen tarvidust üksinduse järele. Naljakate varjundite pääle vaatamata põimleb asjas mingisugune kiuline tõeniidike, mida tahaksin harutada otsani... Ja kui ma korterini jõuan, lähen temast mööda, nagu oleks siin mõni võhivõõras maja, ja tätsan tasahilju siiraviirastel mäeteedel kõrgemale; kenadest villadest mööda, ümargusele mäenukile, kus on laste mänguplats ja avaneb vaba vaade merele ning kitsas pilk lumisele mäetipule. Aga mina istun kõrvalisesse nurka, põõsaste vahele, kuhu ei paista ei merd ega mäetippu, vaid kuhu välgatavad ainult muretult kisatsevad lapsed. Lootuseta sõnan endamisi:

„Nii siis nägi ta... ja rääkis teistele“.

Ja mul on, nagu oleks meie ainuke ühine saladus laia ükskõiksesse ilma kantud.

Agas kui kauem mõtlen, hakkas ennast teadmisega frööstima, et ükski millestki aru ei saa, ka tema mitte; nõnda olen alles üksi oma saladusega, teised kõik on pimedad päältvaatajad. Ja nõutult annan temale ta mõtlemata teo andeks, tundes, et ma teisiti ei või, ning veel enam saan ärevaks, sest ma olen ju oma esimese õrnusepandi kannud armualtarile ja teda pole mikski pandud.

27. apr.

Need päevad püsisin mereäärsest puiestikust eemal — nagu kellegi kiuste tegin seda. Agas täna ei suutnud ma enam, pidin jällegi nägema seda kõrget rannanurka lõhnavate roosipuudega, pidin minema alla kivisõmerale, kuhu kannavad loksuvad lained merevee jahedat hõõgust.

Kõige enne tabasin teda rooside lähedal, suure sinaari all pingil vilus joonistamas. Mu süda hakkas hirmunult peksma ja segaselt seistasin lähema roosikõbara juures, et tema lõhna haistmisel aega oleks aru pidada, kas edasi minna, temast mööda, või tagasi pöörduda tuldud teed.

Läksin tagasi.

Ja nagu rahustamiseks laskusin ma kõrgel rannaserval pingile, kuhu paistis läbi lehestiku ja poolpuhkenud roosinuppude tsipake valget kübarat ja käsi, mis liikus vaevalt arusaadavalt.

Natukese aja pärast kostis säältpoolt järgmine kahekõne, mis mu kõrvu kikki ajades südame jällegi valjemalt peksma pani:

„Tohin ma Teie kunsti vaadata, M-lle Piratova?“

„Ei, Anton Petrovitsch“.

„On see siis mõni saladus?“

„Kes teab“.

„Te olete naljakas“.

„Seda olete mulle juba ammu öelnud“.

Vaikus.

„Tohin ma muidu siia istuda või ehk segan?“

„Olete jällegi õnnetus meeolus?“

„Vabandage, ma lähen“.

Ja liivasel kõnniteel kuulsin krägisemas kaugenevaid samme.

Nähtavasti oli Anton Petrovitschil üks nendest viletsusepäevadest, kus ta paigast paika põgenedes varju otsis iseenese eest ja kus ta sai tüütavaks kõigile oma nukra rahuldamatusega. Ei leidunud ühtegi, kes temale oleks kaasa tunnud, teda haletsenud, tema närvlikku kaebamistki kuulanud, sest kõik olid ise haiged ja pidasid oma häda tähtsamaks, huvitavamaks. Nad kõik rääkisid oma haigustest, nagu oleksid need ainukesed selletaolised ilmas ja nagu oleks jumal või loodus mõnesugusel armunõul neid valinud kandma seda eraldavat, peenendavat, suursugustavat märki. Haigused on saanud edvistamiseks, uhkustamiseks, haigused on saanud avateleavaks mõjun-

diks armatsemises; haigused on kui õrnalt krabi-sev leinaloor, mida kannab nii mõnigi mehi võrgutav naine; haigused on süvenemise sümboliks ja nagu olemasolemise tõestuseks, milleks keegi pidas mõtlemist, öeldes: *cogito, ergo sum*. Ja tervena hakkad häbenema, et sul puuduvad inimese ainukesed tõsised tundemärgid — haigused ja meeltel heldununa jääd kuulutama, kui mõni valitustest hakkab sulle jutustama kas või paljastaval intiimsusel oma hädast.

Tõusin pingilt, et Anton Petrovitschit otsima minna. Selsamal silmapilgul lahkus ka M-lle Piratova oma paigalt, mulle vastu tulles. Ma püüdsin talle otsa vaadata päris rahulikul pilgul, aga tema ei pöörnud kordagi silmi minu poole, vaid vahtis tardunult otse oma ette. Pärast ei maldanud ma tagasi vaatamata edasi minna. Ta seisis kõrgel rannaserval, silmad mere poole, pää pikal, lillevarrena murdlikul kaelal pisut ettepoole, teravate huulte joon katkestatuna, avatuna. Ka mina jäin peatama, et sündsamat võimalust luua tema vaatlemiseks; aga nagu oleksin seega teda seganud, hakkas ta pikkamisi edasi astuma nõtkel jalul, parema käega tehes liigutusi, mis tuletasid meelde midagi ammu ununenud armast.

Anton Petrovitschi leidsin puistikust üksi, pingilt kõssivajununa ja kustunud silmil.

„Vabandage, et tülitän,“ ütlesin ma, „aga ehk tohiksin Teie mõne päeva eest avaldatud soovi nüüd täita? Praegu oleks mul võimalik.“

Ta vaatab mulle esiteks arusaamatuses pärani silmil otsa, taipab siis korruga kõik ega leia vastamiseks kohaseid sõnu. Nõutult teeb ta ärevaid liigutusi ja lööb siis aukuvajunud silmad häbelikult maha, sest need hakkavad niiskelt kilama ja nendesse kipuvad valguma pisarad. Tema meeleliigutus hakkab ka minusse ja ainult jõu pinguldamisel suudan ennast talitseda, et ma ei pistaks temale peosse kõike oma raha, sest ma tunnen valdamata tungi andmiseks, maitsen andes mingisugust kehalikku magusust, joovastust, mis hukutab mõttetusteni.

Viimaks ometi leiab Anton Petrovitschi keel erutusest nõretavaid sõnu, mis abitult karglevad asjast asjasse, kuni nad peatlevad, nagu ikka, tiisikusel ja muusikal. Ühte neab, teist jnmaldab ta; üks on kurjuse ja pettuste urgas, teine ainuke hääduis ja tõde ilmas; aga haigused on nad tal mõlemad ja mõni teab, kumb rohkem kurnab tema nõrka keha ja tundlikku hinge,

Mäletan, et ta juba esimesel kokkupuutumisel paar siledat rannarihva-kivi taskust võttis ja nendega mängida klõgistas. See oli tal lõbusaks ajaviiteks. Lähemal tutvusel ütlesin kord:

„Te armastate kiva?“

„Jah, nad vaikivad, ei tee halba muusikat“, vastas tema.

Mõne aja pärast kuulsin teda kivide tekkimise üle pääd murdvat ja nüüd hakkas ta juba sihikindlalt neid korjama ja valima, hoolega vaat-

lema, uurima; mõned viis ta peagi tuppa lauale, teisi kandis ta kauemat aega taskus. Ta otsis uusi mõtteid, uusi huvisid, et muusikast pääseda. Aga kuhu põgened armastatu eest ja kes mõistaks jumaldatu küsisist teed leida!

Ka täna olid tal kivid taskus ja neid välja võttes hakkas ta oma uut leidust, uut teooriat seletama — segaselt, kuid tuliselt ja vaimustatult. Ta rääkis muusika imelisest mõjust haigete ja tervete, kahe- ja neljajalgiste pääle. Isegi roomajad ei suuda temale vastu panna: maod tõusevad vilemängul püsti ja tantsivad kui joobnud. Aga ka puu ja metall lasevad helisid oma pääle mõjuda, muidu ei saaks ju viiulile häält sisse mängida ja pasunat häälest ära puhuda. Kes võib öelda, mis sündis võdisedes heliseva viiulikäänega, kui Paganini poognaga keeli puutus! Või arvate, et kiviriik on muusika vastu kurt? Riputage liiv õhukesele platile ja mängige poognaga plati serval, küllap siis näete, mis liivaga sünnib. Missuguses kindlas korras, missuguses imelises rütmis ta liikuma hakkab, nagu seaksid üksikud terakesed end mõneks keeruliseks, ringtantsuks ritta! Aga mis on meie maakera ilmades, kui mitte pisitilluke poripiisake — liivaterake, mis muusikahelidel tantsima tõttab? Või mis on ruumi otsatuses päike, põhjanael, sõel, vanker, valendav linnutee, kui mitte samasugune liivakübemeke või tolmutterakeste kogu? Miks ei peaks siis nemadki helidele alla andma, kui aga nende

sinfoonia, nende muusika — kosmiline muusika kõ-
 lab, mis paneb rütmilisesse, arvupärasesse võdi-
 nasse kogu taevaalaotuse ja kõik, mis temas leida:
 palavad ja külmad kehad, eluta ja elulise olluse,
 hingelised ja hingetud, vaimud ja vaimutud. Ei ole
 maapinnal ainustki vingerdajat, ainustki taimē-
 laju, ega vähematki kivikest okeani rannal, mis
 ei tunne kosmilise muusika igavikuheliseid. Ai-
 nult muusikaga, tema peenuse ja vaheldusrikku-
 sega, tema arvamata varjunditega seletub nähtava
 looduse lõpmata mitmekesisus, kordumata kire-
 vus minu peol olevates kivideski. Muusika heli-
 ses ilmaruumis juba siis, kui meie maakera oli
 alles sündimata, ja ta heliseb veel mõõtmata aja
 pärast seda, kus inimene ühes oma eluasemega
 juba ammuugi ilmaruumist hävinenud, päike jah-
 tunud ja põhjanael paigast nihutatud. Nõnda oli ta muusika eest kiviriigis varju
 otsides kosmilise muusikani jõudnud, mis igast
 kivikesestki talle vastu helises. Vaimustusehoog
 ajas ta viimaks väsinult kõhima, ja kõhas näis ta
 hariliku meeoleolu tagasi võitvat. Piineldes lau-
 sus ta: Vabandage, et Teid oma rumalustega tüli-
 tan. Olen juba kõik ära tüüdanud, ükski ei või
 mind kannatada. Kõige hullem, et ma mõnikord ühtki ini-
 mest ei usu. Mitte et ma otse valet ainaksin,
 vaid ma nagu laseksin sõnad kõrvust mööda,
 kuulates ainult häälevarjundid, mis ikka räägi-

vad mingisugusest hingelisest pettemängust ja põiklemisest, mingisugusest tagamõttest, mis mind tingimata säälvab ja silmi iseäralise helgi süütab. Andke andeks, aga ma tunnistan otsekohelelt, ka Teid ei uskunud ma, kui Te siis ütlesite, et Teil punast krossigi taskus pole. Aga nüüd usun. Русский чловѣкъ заднимъ умомъ крѣпокъ. Just see uskmatus teebki mind võimatuks; tahab ju isegi Nadjeshda Pavlova, et tema sõnu tõeks peetaks. Alles hiljuti ajas M-ile Piratova mu enese juurest ära: teda haavasid varemalt uskmata näoilmega. Aga tema oli ainuke, kellega läbi sain.“

„Ka tema on ju haige,“ tähendasin mina.

„Väga.“

„Ikka on ta ükski.“

„Ta ei salli teiste flirti.“

„Joonistab teine.“

„Aga ükski ei tea, mis või kuidas.“

„On ta juba ammu siin?“

„Terve talv.“

„Soo.“

„Sõidab vistist Schweitsi, arstid soovivad.“

Ma nõksatasin küsides:

„Millal?“

„Ei tea, nii — paari nädala pärast.“

Ja kui mul sõnad keelele tardusid, küsis

Anton Petrovitsch:

„Olete temaga tuttav?“

„Ei.“

„Aga ta räägib sagedasti Teist.

„Või nõnda.“

„Ta tahtnud Teid kord joonistada, aga Te läinud eest ära.“

„Millal see oli?“

„Ei tea, mõne päeva eest rääkis ta.“

„Pole aimugi.“

4. mail.

Need päevad olen elanud nagu kuskil muinasjutulises uduriigis, kus on sumpas ja soe ja kus ei paista heledat valgust ega tundu ükski asi selgejoonelisena, vaid määramatuna, ebakindlana, varjukujuna, mis muutub tuulepuhangul või lahtub veeauruna päiksepaistel. Saad usmataks oma meelte vastu, aga ulatad siiski millegi kättesaamatu järele, sest unistustes põimleb alaline aimdus, nagu peaks kuhugi tõttama või midagi tegema, muidu kartes hiljaksjäämist.

Ja ma tammun väsimuseni lainete naabruses rannarihval, puiestikus või siiraviirastel mäeteedel, kuni tundmus hakkab, et ma just nõnda selle eest põgenen, mida otsin ja millele ma kuidagi järele ei jõua. Nüüd ruttan rannanurgale, kus on lõhnavad roositeed palmide, plataanide ja kuhiliste elupuupõõsaste vahel, et vaibuda rau-guse uinakusse, tundes kogu kehas surisevat, kihisevat voolu. Lõhn on kui suigutav muusika, mis sinna juhatab, kuhu varemalt rada ei leidnud. Aga ei viitsi oimugi liigutada, ei tihka

silmigi pilgutada, kartes kedagi peletada. Ja siis kaoks nagu äkitselt udu ja kõik hakkab paistma päevaselgena, nii et sõnadega tahaksin nimetada nägemusi. Aga meeletuletatud sõnad vilksatavad nägemustest mööda või muudavad nad endiselt tumedaks, uduseks, ebakindlaks; õiged sõnad kibelevad rinnas, koputlevad meelekohtades või piirlevad pakitsedes kurgulaes, ajades pääsetee umistanud jälgi. Ilm omandab uue kuju, uued värvid ja viimaks kuuleks nagu eluta asjadelt väljendid, mida esiteks otsinud ärdal meelel: lained laovad sõnu vooi ja õhuvirvendused eietavad viisisid.

Aga merelt näkku tsuskav tuulehiil hirmutab nägemused liblikatena või hirveparvena ja nagu fatamorgaana kaovad nad sädelev-roheka mere taha. Virgunult lased silma ümber käia, nagu peaks mu läheduses olema keegi teine, kellel on ühised nägemised minuga, ja ma ei imesta sugugi, kui teda näen esimesena.

Ikka veel pole me teineteisega sõnagi vahetanud, aga ometi oleksime nagu vanad tuttavad. Me aimame ühiseid huvisid, ühiseid tähelepanekuid; meil on ühised jalutuspaigad, puhkepingid, kõnniteed. Kuidas ja millal see hakkas, ei tea, aga ma tunnen, et me elame nagu kokkuräägitult.

Kord joonistas ta roosialleed, mis viib vastu hiiglasinaari; aga mina oleksin tahtnud näha teda joonistamas kõnniteed, mis lõpeb kõrgel

rannaserval pikkade, pehmete okastega ja pisut
längu vajunud männi juures, kust alla kivisõ-
merale viib looklev kitsas jalgte, ning enda-
misi sõnasin ma, nagu oleksime kahekesi:
„Homme joonistame selle“. Ja ma pidasin ise-
enesestki mõistetavaks teda järgmisel päeval
näha seda tegemas; aga rõõmus, lõpmata rõõ-
mus olin ma! Teine kord istus ta, raamatut lu-
gedes, natuke maad eemal, silmad minu poole.
Ma oleksin tahtnud teda profiilis vaadelda, mis-
pärast ütlesin: „Pööra pisut; sa võid ju, kui
tahad, ja sa tahad, sest et mina tahan. Vaata,
ma palun ja ootan ning sa täidad mu palve,
mu esimese palve, sest sina oled hää“. Ja
silmi raamatult tõstes, nihutas ta ennast pingil,
nagu ma teda palunud.

Ma hakkasin tundma, nagu peaks tema minu,
õigemini — mina tema juure minema, et rääkida
millestki päris lihtsast ja igapäevasest. Nägin
isegi unes, et me tuttavatena kõrvu istusime,
aga millest meil jutt oli, seda hommikul enam
ei mäletanud. Ja mõtted tammusid pääajus ning
otsisid temale öeldavaid esimesi sõnu, nagu
oleks juba kindlaks tehtud, et temaga rääkima
pean. Ja kui pääs olin korraldanud kõik ilu-
sasti ja lihtsalt, piilusin silmapilku, kus midagi
pidi sündima teiste salaja.

Täna olin puiestikus — kuni lõunani. Tund-
sin iseäralist põnevat ärevust ja iga ootamatus
pani mind närvlikult nõksatama, sünnitades sel-

jal sibelevat võdinat. Kella poole kahe paiku, kui mereäärne haigutas juba lõunaelsest tühjusest, istus tema alles sinaaride all pingil. Ja nagu mingisuguse fundmata ülivõimu sunnil sammusin sinnapoole, mõttes hulk ilusasti korraldatud sõnu, kehas taltsutatud värin, rinnas peksev süda ja käes — poolpuhkenud punane roos. Ta ette seisma jäädes tahtsin oma suu lahti teha rääkimiseks, aga pääs ei leidunud taipu ega keelel sõnu, ainult silmad löid niiskelt virvendama. Tummalt, kohmetuna sirutasin väriseva käega pikal varrel kiikuva roosi ta poole ja tummalt, nagu pakutudki, võttis ta roosi vastu, huultel nagu tardunud ehmatushüüe või võdisev naeru-joon. See viimane tuletas meele hiljuti nähtud noore luuletaja, kes rahvale oma teoseid esitas, käega vibutades lõhnavat lille nõtkel varrel. Ja rahvas naeris, naeris pisarateni, krampideni, ehk küll luuletaja hääles voogas vaimustus ja huultelt voolasid igaviku sõnad. Mälestus tõstis mu nõutuse piinlikkuseni, otse hirmuni; ma pöörsin ümber ja oleksin tahtnud põgeneda, kas või maa alla vajuda, aga minuga sündis nagu unenäos: küll tõttad, küll hingeldad, aga edasi ei saa ja kohutavad tagaajajad on kannul. Pääs sähvisid mõtted läbiseigi, kõrvus kohises, süda põrutas vasarana ja kogu keha raputas lödin, nagu oleks mind äkitselt tabanud külmtõbi. Sääremarjad oléksid nagu logedalt luude ümbert lahti löönud ja nõtkuvad jalad tabasid tahtmata

paika. Liikmetes surises valu, pistes üdini, nagu
ärkaks liha liigutusel surnuist.

5. mai homm.

Minevik on mõistatus ja tulevikust aiman
ootamatusi. Mul on õudne ja häbi. Eile õhtu-
poolikul ei läinud ma randa, vaid kumerale mäe-
nukile, kus lapsed, poisid ja tüdrukud, pidasid
rõõmupidu. Nende kilkamine immutas minusse
iseäralise õrnuse, ühendades mind nende huvide
ja naljadega. Nagu oleksin ise mingisuguse
ime läbi uuesti lapseks saanud ja katmata pääl
jooksma hakanud ühes omasugustega: päike
kõrvetab roosaid pondunud jalakesi ja käekesi,
nägu õhetab ja kõrvad punetavad helendavalt,
aga ei mälda paigal püsida, ei läbe varju
otsida, sest maa on täis rõõmu ja õhus hõljub
muretus.

Täna kui ka lähemil päivil hoian temaga
kokku puutumast; varsti sõidab ta ju ära, siis
on kõik möödas ja ma olen vaba.

5. mai õhtul.

Ma ei pidanud oma sõna — läksin pärast
lõunat randa. „Keda ma kardan, kes võib mind
keelda“, sõnasin minnes, ja nagu ammu, ammu
poleks ma enam tundnud rooside lõhna, mida
hoogliik meretuul kannab kõrgele mäenõlvakule,
teelegi. „Ma tahan ja ma lähen“, lisasin juure.
Aga ma kartsin siiski, nagu võidaks mind

keelda, ja mu kartus tõusis hirmuks, kui mulle vastu tulid Lanin ja M-lle Piratova. UMBER pöördas Kõrvale põigata? Ei, ma läksin neile vastu.

„Tohin ehk tutvustada“, ütles Lanin, kui ta mulle kätt oli annud, M-lle Piratova, herra Thomander.

Me kumardasime vaikides.

Ja jõudes lähema pingini, kaebas M-lle Piratova väsimust ning istus hingeldades. Ka meie Laniniga võtsime istet. Tema rääkis, aga ma ei mäleta millest: kõrvus nundas ja huuled kippusid kahtlasele naeratusele. Alles siis, kui Lanino natukese aja pärast ütles, et tema peab minema, ja M-lle Piratovat kaasa kutsudes sai eitava vastuse — tema tahtis veel istuda, aga tädi ei pidavat muretsema, ta tuleb varsti, — hakkasin tundma meeltemärgi kahanemist.

Jäime kahekesi.

See oli silmapilk, millest ma mitmes teisen- dis unistanud, aimates vähemategi peenusteni meie seisakut, liigutusi ja sõnu. Ma lootsin seda selget, heledat rahuldustunnet, mis vangi- stab kõik meeled ja saab tasuks kauastele ootustele, kangekaelsetele püüdmistele. Olgugi türikseseks, aga ometi pääsed sa nõnda igapäev- susest, aimad avaramaid võimaluspiire ja hõljud mingisuguses eeterlikus fluüidi vallas, kus ei rõhu sind maised tinglikkused. Aga ei sündinud midagi sellesarnast. Kui ma lähedalt vaatasin

ta kõhnu, kahvatuid palgeid, tema nagu liig lühikest ja lõtva alumist ning ettetükkivat, teravat päälmist huult ja kramplikult tõmblevaid suunurki, nagu uidaks säääl tumm nuutsumine; kui ma nägin ta musti loogas kulmi ja pikki, tihedaid ripsmeid laugudel, mis nagu liig sügavalt katavad terashalle silmi; kui kiindus mu pilk hõrenevatesse, metalliselt läikivatesse, pisut lokkidesse tõmbunud juustesse, mis vilaja palmikuna langesid ahtakeste, ettepoole surutud õlgade vahelt nääpsukesele, peaaegu muredale pihale; ja kui panin tähele ta marmorlikka luusi käsi peente sinakate soontega, ta pikki, nagu lõtvu sõrmi, mis lõpsid tibatillukeste, otstest alla laskunud küünekestega, — kui kõike seda nägin, oli mul äkitselt tundmus, nagu ei istuks me esimest korda kõrvuti, vaid nagu saaksime kaua aja tagant muutunud tingimustel ruusti kokku; nagu oleksime millalgi teineteisest põgenenud, tõtates otsima õnne ja rahuldust mujalt, ja nüüd resigneeritult ja nukralt tulnud ütleva, et meil järele jäänud ainult lootuste nurjamine.

„Jahmatades nõksatasin, kuuldes madalalt hääbuval häälel öeldud sõnu: „Täna roosi eest.“

Ma ainult naeratasin ja kumardasin pisut tema poole.

„Panin ta vette, säääl elab ta kaua“, rääkis ta edasi, ja silmi minu poole tõstes lisas juure: „Kõik imestasi, kuidas ma korraga roosi koju

viisin: tänini pahandasin teistega, kui nemad neid murdsid“.

„Andke andeks“, palusin ma, „see on ainuke roos, mille ma murdnud“.

„Te läksite nii ruttu ära, ma ei saanud sõnagi lausuda“.

„Ma kartsin“.

„Mina ka“, lausub ta tasa ja naeratab piineldes. „Juba ammugi tundsin, et Te tulete, ja kartsin, ootasin ja kartsin. Kui Te ära läksite, tahtsin Teid kutsuda“.

„Ma poleks tulnud, ma arvan, ma poleks“.

„Ootasin Teid juba sest ajast, kui Teie jalutule selle raha andsite“.

„Millest Te kodus rääkisite“.

„See tuli rumalusest, Te peate mind vabandama“.

„Pole põhjust“.

„Muidugi on! Alles pärast, kui juba hilja märkasin, mis ma teinud“.

Jutulõng rebenes. Sõnad nagu puutuksid haigeid, helli kohti, kuhu nad langevad vaikselt helinal.

„Pean koju minema, päike on madalas, tädi ootab“, ütles ta vabandaval toonil.

„Tohin ehk Teid saata“?

„Täna“.

Nähes ta nõtkuvate jalgade astumist, tahaksin kätt pakkuda toetuseks, aga ei tihka, ei sõanda, nagu kardaksin ta lõtvade liikmete puutumist.

Liikumisel lahtub endine surutud, kinnine meeleolu ja ma saan öelda:

„Teie olete ikka üksi!“

„Ma ei kannata teisi, olen tige“.

„Raske uskuda näo järele“.

Ta naeratab, kui minu poole vaatab rääkides:

„Küll Te pärast näete isegi“, ja lisab tõsiselt:

„Haigus on mu tignedaks teinud, ta on mu silmigi muutnud; kõik lähevad haigusega tignedaks. Ja kadedaks, jonnakaks. Nagu saaks enneaegu vanaks. Nad tüütavad mind oma silmakirjaliku haletsemisega. Neil on ju ükskõik, mis minust saab, aga ikka teevad nad näo, nagu oleksid valmis mind kätel kandma. Ma olevat lootuseta, päästmata. Nagu ma ise seda ei teaks! Tean väga hästi. Ja kui nad nõnda silmakirjalikult vireldes mu eest hoolitsevad, saan kangekaelseks ja tujukaks ning teen kõik vastuoksa, teen iseenese ja teiste kiuste, tulgu mis tuleb. Nad ütlevad, ma olevat isemeelne ja hellitatud. Aga miks Lanin seda ei ütle? miks ma tema sõna kuulan? Ta ei saa veel suudki paotada, kui ma juba ta tahtmist täidan. Ka isal ja tädil pole niisugust mõju. Aga üks ei jäta minu pärast ühtki vana dokumenti tol must pühkimata ja teine ainustki liblikat püüd-mata. Ema suri noorelt, teda mäletan ainult nagu läbi udu“.

„Vendi-õdesid pole?“

„Kaks venda, aga neil on omad asjad“.
Jumalagajätmisel kutsub ta mind sisse, se-
letades:

„Tädi armastab noori, ta on valmis nendega
päevad otsa ümber tellerdama, ronides kas või
mägedele. Ja igal pool püüab ta liblikaid, toob
nad koju ja tipib nõeltega lauale kuivama. Suur
kirju kari teisel juba. Teie ehk olete ka loodus-
teadlane“.

„Minul on ametiks haigused ja elukutseks
laiskus“, püüan naljatada.

„Siin jäävad kõik laisaks“, vastab tema
tõsiselt.

Ja juba hakkame harutama selle üleüldise
soojamaalise laiskuse põhjusi, liikudes vaatle-
misel Gangese kallaste nirvaanani, kus puudub
tahtmine ja liikumine ja kus leida ainult olemine.
Jahmatades palun viimaks vabandust, et teda
nii kaua kinni pidanud, sest varsti hakkab pu-
huma jahe mägede tuul, ja me lahkume pisut
häbelikul tundmusel, nagu jätaksime midagi
ütlemata, mida täna tingimata pidime ütleva.
Üksi jäädes tunnen imelikku kergust rinnas,
mis hõiskel pakatamas. Hakkam kiiresti käima,
nagu peaksin kuhugi tõttama, ega märkagi, et
randa pööran, kus loojenev päike värvimas vai-
kist vett.

„See on sündinud“, sõnan endamisi ja kogu
keha täidab sisemine õnnenaeratus. „Aga ta
pole sugugi niisugune, mitte sugugi“, räägin

edasi ja mul on, nagu tunneksin tõepoolest alles
 nüüd tema lähedust. „Homme saan temaga
 jälle kokku; nüüd ma teda enam ei karda, ei,
 nüüd mitte“.
 Ja istun pingile rahulikult süvenedes ise-
 endasse ja maitstes verevalt punetavate kiirte
 mängu mereveel.
 Otse vastu päikest, kalda lähedal, nagu si-
 nakas kiilasjääd metalliläikes, kaugemal piirlev
 joon ja joone taga kollakas krobeline pind, mis
 särgab silmaringini. Eemal hommiku pool saab
 kollasest violett, mis omandab peagi sinihalli
 varjundi, ja see kaob tema kohal hõljuvasse,
 vänglevate valguskiirte sünnitatud tumedasse
 uttu. Säält tulevad purjed mustadena, tontlik-
 kudena, nagu muljuks neid mure tuule pärast
 ja teda oodates pilluvad sõudvad mõlad kerki-
 misel elektrisädemeid, kirkavasse vette pillates
 surtsatavaid tilku, ning pingutavad kollasel ja
 violetisel pinnal sädelevaid kardkiukesi, mille
 otsad köidetud päiksesse. Vaadeldes löövad
 silmad virvendama, sünnitades ikka uusi ja uusi
 võdisevaid pettevärve, ja sulgemisel teevad nad
 palavat valu, nagu poleks ikkagi veel kustunud
 värvide heitlev mäng. Loodus on muheldes
 tukastama jäänud, nõjatades millegi lähedase
 vastu ja oodates lumemägede peatset, virgutavat
 puhangut: see segab värvid, katkestab päikse
 kuldlongad ja heidutab aerude süüdatud karg-
 levad sädemed. Aga varsti vaibub tuulehiil ja

üksikud värvid teisenevad varjunditesse, millele pole antud nime. Ainult meeled uimlevad joo-
bunult ja süda hakkab valjemini peksma, nagu
aimaks ta lähenemas midagi suurt ja kallist.

Üksik pilverank on hõõgumas päikse ruttu-
kahanevast kuumendusest. Palmioksad sipsata-
vad pehmel kahinal tukkumas roose ja laulu-
räästas rõkkab puuladval lugude lõppu.

Vaiki, mu armas, on lähenemas õndsuse
viiv!

Neil on õigus, kes räägivad sahesugusest
ajast: üht näitab kell, öö ja päev, aastaajad,
teist ei saa millegagi mõõta, see on määramata.
Mõned tunnid, isegi silmapilgud võivad igavi-
kuna tunduda ja aastakümned kaovad lühikese
uinakuna. Aga mis elades näib lõpmata pikk,
paistab tagasi vaadates kaugel unenäona, peaaegu
ei tahaks uskudagi, et ta kunagi olnud.

Kuhu on viimased päevad saanud? Olid
nad nii lühikesed, et ma neid tähelegi ei pan-
nud? et ma aega ei saanud sõnagi kirjutada?
Oh ei! Kes suudaks mõõta selle tainukesegi
silmapilgu pikkust, kus ta esimest korda puutus
mu käevart, toetust otsides? Ehk kuidas peaksin
kirjeldama kõigi nende päevade vältust kuni
eile õhtuni, kus kuulsin, et ta täna-homme
sõidab? Või millega võrdleksin läinud uneta ööd

ja tänast päeva, kus pean koju jääma palaviku pärast? Tema sõidab täna-homme, aga mina pean olema siin, nelja seina vahel, võib olla, ka siis, kui ta asetatakse lootsikusse, mida türklased, manades väsimata keelil, hakkavad aerutama merel ootava auruka poole.

Istun uimasel pääl ja lõdvul liikmeil laua ääres, vedades krabisevale paberile karglevaid tähti. Meelteuimas tundub, nagu ei krabistaks minu oma käsi paberit, vaid nagu teeks seda keegi teine — nagu istuks tema minu kõrval, mäletades üürikest minevikku, mis on tiine lunastamata pantidest tulevikuks.

Puiestiku kaugemast otsast ringkäigul tagasi jõudes istus tema juba sinaarialusel pingil, säälsamas, kus ta minult vastu oli võtnud mu häbeliku roosi. Meeltes tundsin iseäralist kihvatust ja olin valmis temast mööda astuma, aga tema pilk otsustas teisiti. Ehk miks pidingi mööda minema, olin ju tema pärast siin! Või ei saanud tema möödupuuks kõigele mu tegevusele? Õhtuti uinusin lapsena, kes palli pildudes või kepiga ratsutades päeva otsa paljajalu ümber kilganud, ja hommikuti virgusin imestanult, et öö nii ruttu mööda läinud. „Tema tahab, et ma hästi magaksin“, kordasin voodi heites, „tema ootab mind ja armastab, et ma värskelt ja rõõmus oleksin“, ütlesin hommikuti ärgates. Täna, sel mesimesel päeval, oli ta valges

riides -- harilikult kandis ta halli ülikonda — ja nüüd paistis ta veel õrnemana, muredamana: see on nääpsuke liilia, mille elumahla imenud mingisugused kurjad vampiirid, ja nõnda on saanud tast lajuke, mida ei tihka puutuda, sest vaata — juba lööb ta värisema ja närtsima hoolimata pilgustki.

Avatud raamat lamas tal põlvedel, aga ta ei lugenud, nagu sellepärast, et käed olid oime-
tunud selle hoidmisest.

„Täna olen varane“, ütles ta mulle, kui ma tema kõrval aset võtnud.

„Loete“?

„Ah ei, muidu niisama; hakkasin, aga ei jaksa“.

„Midagi rasket“?

„Униженные и оскорбленные. Tunnete seda“?

Jaatan küsimise ja vististi pidi minu pilgust midagi lugeda olema, sest ta tõttab seletama:

„Tean, et ma sarnaseid asju praegu ei peaks lugema, aga — ma tahan“, lisab ta tujukalt juure, „see äiutab mind. Mõni lehekülg kuskilt — ma olen teda enne lugenud — ja juba istun joobnuna. Väsitab hirmus ruttu, varemalt ei märganud ma seda. Ehk on Teil midagi muud, kohasemat“?

„Vaevalt“, vastan ma meelega tuletades ja lisan siis juure: „Aga ehk soovite Kiplingi *Jungle Book'i*“?

„Ah sedal! Olen sellest kuulnud, aga ise pole lugenud. Tooge päälegi“.

Ja takistamata, otsimata libiseb jutt ühest asjast teise, kuni pingilt tõuseme ja sinnapoole sammume, kust urnidega kivitrepp viib alla rannarihvale. Teel tabame Anna Ivanovnat, kes kahele poisile midagi lilledest seletab, ja tutvust tehes ütleb ta:

„Ega te alla lähe?“

„Mõtlesime minna“, vastab Sonja.

„Vaadake ette, merelt puhub tuul“.

„Me tuleme kohe tagasi“.

Enne lahkumist pöörab Anna Ivanovna minu poole ja ütleb:

„Eks astuge mõnikord meile sisse; ta on mul ju niisugune tõre, ei klapi kellegagi, ehk oskate Teie temaga läbi saada“.

Ma tänan ja me läheme oma teed.

„Mitte nii ruttu“, keelab Sonja nõjatades trepi käsipuule.

All seisatame otse lainete ulatuse piiril; vaht puutub tema pruunikaid kingi.

„Kastab jalad“, hoiatan.

„Nõnda on hääl! Mul on, nagu tunneksingi juba jaheda vee karget puutumist, ja judin jookseb üle keha — mööda selga päänahani“.

Märkangi ta liikmetes kergelt värinat, näen ninasõõrmete tiivad laienevat ja võdisema löövat, nagu liigutaks neid meretuul; huuli mängatab teadvuseta naeratus ja raske on aimata, kas

saab see osaks liival lohisevatele lainetele, tuulepuhangutele või mõnele muule asjale.

Aga korraga oleksid nagu kõik ta soovid täidetud ja ta lausub rahuldunult:

„Lähme nüüd“.

Esimesel trepiastmel võtab ta sõna lausumata mu käe alt kinni ja nagu oleks mulle morfiumi käevarde pritsitud, tungib sumestav vool kehasse; isegi põlvis ja all pahkludes lööb miski surisema, ulatades varvasteni. Silmis väriseks nagu kauge sinine õhk, mis hõljub aedade vahel õilmitseva rukkipollu kohal. Aiman mingisugust sisemist helinat, mis laguneb piirita kaugusse: heliseb tuulepuhang, helisevad lokslevad lained, heliseb rannarihv jalge all. Nõrk käsi otsib minu käelt tuge ja kerged riided, mis katavad kõrendlikku keha, kahisevad mind puutudes, kui suu sosistab nagu õhatud sõnu:

„Tasa, tasa, ma ei jaksa“.

Oh taevas! kui tohiksin, kui söandaksin sind sülle võtta ja kanda kätel, mu vaev oleks ju nii väike ja mu koorem kebja. Aga meid on valvamas ilma silmad ja sääal sähvataks kuri pilge ning huultel laieneks kaval muigamine.

„Täna“, sõnab ta üles jõudes ja vabastab mu käe, nagu mulle näib — viivitades, kõheldes. Tahaksin teda vastu tänada, tahaksin öelda, et ta mulle sugugi raskuseks polnud, vaid et kahekesi palju hoogsam on astuda, aga keel ei paindu sõnadeks ja valusatena neelan nad kurgust alla.

„Istume“, ütleb ta pingini jõudes ja laskub rammestunult puhkama, hinge tagasi tõmbama. Ka mina istun ja me mõlemad jääme sõnatuks tükiks ajaks. Aga ma ei tunne seda sõnavaesuse piina, mis mind mõnikord kahekesi olles piitsutanud ja sundinud rääkima, kuigi peaksin avaldama oma kallimad saladused.

„Nüüd saadate mu koju“, ütleb ta pingilt tõustes ja me hakkame läbi pargi minema, kus Laniniga kokku juhtume.

„Aleksander Ivanovitsch“, ütleb Sonja, „ma käisin täna all“.

„Aga Teie ei lubanud ju minna“.

„Andke andeks“. . . tahab Sonja vastama hakata, aga mina räägin kärmesti vahele:

„See on minu süü, mina avatelin“.

„Seda poleks ma uskunud“, vastab Lanin.

„Mina ise ka mitte“.

„Olge ettevaatlikud. Ja nüüd saatke M-ile Piratova ilusasti koju, see parandab pisut pattu“.

„Mina tahtsin ju alla minna, mitte Teie“, seletab Sonja, kui me kahekesi jäänud.

„Just nii“, vastan mina, „Teie tahtsite minna, aga mina olin süüdi“.

Me hakkame naerma, aimates süüta sõnades mingisugust salajast mõtet.

Läbi rõdu minnes, mida ümbritsevad ikkaroheelised väätkasyud, jõuame esisesse, kus ta mulle nagu vabandades ütleb, et ta teisel korral elab. Ja jälle puutub ta käsi minu oma, jälle

tõendab kergete riiete kahisemine ta lähedust ja ma tunnen jalgades sama lõtvust, mida aiman kogu ta olevuses. Toas palub ta mind istet võtta ja heidab ise nõjatoolile, silmad avatud klaasukse poole, mis juhatab rõdule, siniste glütsiinide elavate vannikute keskele.

Natukese aja pärast ütleb ta:

„Ehk võiksite mind pisut aidata“.

„Kui oskan“.

„Tõstke mu jalad kesk tooi ja katke nad vaibaga“.

Lähenen pisut kõheldes, tundes erutust teadmisesest, et teda pean puutuma. Aga kui tunnen nende nääpsukeste jalgade ootamata raskust, tahaksin imestust avaldada, saan aga vaevalt öeldud „nõnda“? mille pääle tema vastab:

„Täna; nüüd võtke toolilt vaip ja pange neile pääle, nad külmetavad mul alati“.

Olen kõik teinud, siis küsin:

„Ous Teil nüüd hää“?

„Väga“, vastab ta lomsti ja tema põsenukidesse hakkab valguma petlikku puna.

„Tahate ehk uinuda? ma segan?“

„Ei, istuge“.

Ja tasakesi, nagu kardaksime kuuljaid, hakkame rääkima — kes jõuab mäletada, millest! — kuni lõuna lähenemas, tädi koju tuleb, oma liblikalaua välja toob ja surnud loomakeste ilu imestades mind püüab kaasa kiskuda.

Lahkumisel ütleb Sonja:

„Pärast lõunat toote *Jungle Book*'i“?

„Jah“, vastan ja tunnen üllatavat magusust sellest, kuidas tema seda võõrakeelist sõna häälab.

„Kui mind puiestikus ei ole, siis astuge siia sisse, ma ootan“.

„Hää küll“.

Lõunal ei taha toit maitsta ja pärast ei tea ma, kuidas mõni tund viita, et temale puhkamiseks aega anda. Katsun kirjutada, aga sulg on nüri; hakkab lugema, aga silm ei seleta. Ja arvan lõpmata minutid, mis langevad nagu veetilgad täie ämbri uurdest.

Kui ma teda kella viie paiku rannast ei leia, lähen teda kodust otsima, kus ta endiselt lamab nõjatoolil ja värskenenult naeratades mulle ütleb:

„Laisk olen, ei viitsinud puiestikku tulla. Istuge siia . . . mu lähedale . . . Raamatu tõite“?

„Olge hääd“.

Ta paneb selle lähedale lauale, tähendades:

„Pärast loen, kui üks olen. Nüüd lobiseme“.

Ja lõbusalt ning rõõmsalt, nagu vidistaks linnuke, hakkab ta rääkima, kuhu tädi läinud ja kelle ta kaasa võtnud. Sõna veab sõna ja mõte tuikab mõtte järele, kuni ta jõuab kodukoha legendikkudeni, kus tukkumas harvad hiied, lokkamas piirita viljapõllud, ägamas saakikandvad viljapuud ja rõõmmas verstased külad kuivanud jõesängide kallastel. Ta jutustab ke-

vad-öödest, kui hakkavad häälitsema suured ja väiksed loomad.

„Kas või nuta, aga und ei ole“, lõpetab ta, „nagu nüüd, haiguse ajal. Siiski — täna pärast lõunat magasin terve tunni, tädi imestas aina“.

„Aga öösel“?

„Eks näe“.

„Öösel peate niisama magama“.

„Ja Teie“?

„День да ночь, сутки прочь“, naljatan.

„Magame võidu“!

„Magame“.

Ja nagu oleksime mõni teab missuguse tähtsa lepingu teinud, naeratame rahuldunult mõnusal tundel.

„Nõnda hakkaksin varsti kohenema“, ütleb ta oma käsi vaadates ja lisab siis juure: „Näete, kui kondilised nad on, katsuge“. Ta ulatab oma sõrmevibalikud mulle peosse. „Aga enne olid käeseljal nukkide kohal lohukesed, kui sõrmed sirgu ajasin. Käevõru ulatas parajasti randme ümber, aga nüüd logiseb“.

„Külmad“, tähendan, tasakesi ta sõrmi muljades ja nagu kergelt rudinat tundes, mis niristab liikmetesse hellastava surina ja liigub kehapinnal vaevalt märgatava virvendusena vaikselt veel. On tundmus, nagu püüaks ta oma sõrmi vabastada, aga arusaamatul viisil nihkuvad nad mulle sügavamalt pihku

„Nõnda on nad ikka, jälad niisama“, vastab ta minu tähendusele.

Kui õhtu eel minekut teen, ütleb ta:

„Homme tulete? eks? jah“?

„Tulen“.

Oli see tõepoolest kõik esimesel päeval? Kes teab! Ehk olen nii mõndki unustanud, ehk olen päevad seganud, kuigi need sündmused paistavad selgetena, nagu oleks neile valjutatud aastasadade reljeflik pitser. Aga eks ole ükskõik, kas see sündis päev hiljem või varem, pääasi, et see nõnda oli ega mitte teisiti.

Aeg kadus vahuna, mida merde taganev laine jätnud rannarihvale. Meil oli ikka tege- mist, ikka käimist, vaatlemist ja harutamist, sei- satades tundmata puude, põõsaste ja lillede ees või mäletades mõnd meeltesse kiindunud vaadet merele, mägedele või helerohelisele aasale met- saga varjatud orukallakul.

Ühel karastaval hommikul, pärast öösist vihma, mis oli siledalt kiviteelt uhtunud tolmu, sõitsime kümme-kond versta välja kuhugi mõisa parki, mis mere ääres mäenõlvakul. Tee viis järskude kaljude alt läbi, mille irtakil rahnude vahelt jasmiin oma kollakasvalged õied oli si- rutanud, nagu pakuks neid möödasõitjatele või meretormidele, kui need tulevad vahutavatel lainetel kihutades.

„Näete“! karjatas Sonja kätt sirutades lõh- navate õite poole, nagu ulataks ta nende järele.

Lasksin voorimehe ümber pöördma, et kaljude alla tagasi sõita, ja pukile püsti tõustes küünisin kikivarvil õisi murdma.

„Jätke muist järele“, palus Sonja, „see on nii tore siin kõrgel kaljulõhes“.

Aga mina murdsin nad kõik, murdsin palvest hoolimata, ega jätnud ainustki õilmitsejat ootama uusi möödasõitjaid ega tujukaid mere-torme.

„Ah Teid ka“! hüüdis neiu liifi vastu võttes ja ta hääles ning pilgus tundus etteheide, et ma ta palvet polnud mikski pannud, aga sääli huljus ka rõõmulik andeksandmine, sest tema pärast olin ju kaljupraolt röövinud viimased õied.

Pargis istusime kaktuste perekonna ette, kust avanes pikk merevaatega puiestee hõbedaste kuuskede, kullaste kadakate, plataanide, palmide, roosipuude, eukalüptuste ja araukaaridega. Me ei lausunud sõnagi, vaatlesime ainult. Tasakesi liigutas ta oma käes jasmiini oksti ja lähendas aeg-ajalt lõhnavad õied silmnäole, nagu tahaks ta kerget häbipuna varjata. Tähelepanemata võtsin ühest õiekobarast, ei, ühest ainsast õrnakesest õielehest kinni ja kohe peatasid oksad liikumises, nagu kartes, et muidu võib õieleht rebeneneda. Kui ma natukese aja pärast pilgu tema poole heitsin, oli tal pää pisut viltu vajunud, õhukesed huuled avanesid ärevale hingusele ja paksud ripsmed varjasid pooleldi suletud silmi, kuhu kippus valguma ärduspisarate niis-

kus. Unustasin iseene, unustasin, et õielehekest sõrmede vahel hoidsin, ega märganud, millal juba terve õie, õiekobara ühes oksaga pihku olin võtnud, sest minusse hakkas valguma sama unelev helevus, mida aimasin temagi seisakus ja silmis.

Mõnikord tuli meie juure istuma Anton Petrovitsch, aga kunagi ei püsinud ta kauemaks ajaks, tundes ennast võõrana meie seltsis. Vaevalt sai ta mõne ahtra sõna lausuda, kui meie juba lobisesime oma asjadest; olid ju meil ühised läbielamised, ühised mälestused.

„Ta vaeneke kannatab“, ütles Sonja kord Anton Petrovitschi äraminekul.

„Muusika ei anna rahu“, vastasin mina.

„Mitte seda ei mõelnud ma, vaid Lucie'd“, ütles ta nime prantsusekeelselt hääldes. Ja kui küsida tahtsin, kes see Lucie on, tõttas ta selgetama: „Politseimeistrinna, Teie tunnete teda? Meil hüüavad teda kõik Lucie'ks“.

„Ah see on tema kannatus“! imestasin mina.

„Ta kaevanud Anton Petrovitschile, et ta abielu olevat eksitus ja ta elu õnnetus. „Ja ma tunnen enese alles nii noorena“, öelnud ta. Nüüd on Anton Petrovitschil Lucie saatud südamel ja ta murrab pääd, kuidas teda päästa. Aga Cerberus — sellega tähendas ta politseimeistrit ega nimetanud teda mitte lõõtsmoorikuks — on valvamas, et need kaks kokku ei saaks“.

„Lucie Filippovna õnnetu“! imestasin uskmatult.

„Vähe tõenäoline, eks“?

„Neil on ju Siberis hääd hobused“.

„Teile on nad ka nendest rääkinud“?

„Kuidas muidu; ühine kodumaa lähendab siin kaugel“.

„Teil on ju Soomes mõis, Lucie on aga Baltimaalt pärit, sakslane“.

„Mul pole mingisugust mõisa“.

„Aga kõik räägivad, et on“.

„Mu isal on väike talu ja seegi võlgu“.

„Issand, kuidas kõik segi aetakse“!

„See on mu enese süü“.

„Mõistan: Teie ei tahtnud uudishimulistele otsekoheselt vastata“.

„Võib olla.“

„Vahest ei ole Te soomlanegi“?

„Muidugi mitte“.

„Kui kahju! Ma olen Ahot lugenud, ta meeldib mulle väga. Aga mis Te siis õieti olete“?

„Tõtt öelda, ma pole midagi“, lausun vastusest kõrvale põigeldes. „Häbi on tunnistada, aga isa on minu pääle terve oma varanatukese kulutanud, ilma et ta sellest kunagi rõõmu oleks tunnud. Ma ei kõlba millekski.“

Ja nüüd hakkasin jutustama oma koolipõlvest, koolivendadest, suvevaheaegadest, emast, isast, õest. Üllatanult märkasin peagi, et tõtt

ebatõega põimin. Ma rääkisin, et mu isa tudike ja et tal talu minu pärast võlgu, aga tõepoolest olen pea ainuüksi poissimeest onu kopikaid pil- lanud ja isa on alles õige tünnakas vanamees (hiljuti võttis ta noore naise); rääkisin, et mu ema elab ja õde surnud, aga ometi on lugu otse ümberpöördud: õde elab ja tal on kaks mudilast; seletasin, kuidas kõigil minu kooli- vendadel teatud terake, üdinatuke oli, mis pä- rastises elus neile kindluse ja julguse andis, kuna mina eneses mingisugust peatust ei leid- nud; aga ma pole kedagi enesest paremaks pidanud.

Veel palju muud vipatusi tabasin oma sõnades. Ka varemalt olen eneses midagi sarnast tähele pannud, isegi siis, kui mul kindel taht- mine oli otsekoheseks ja avalikuks jääda, nagu praeguselgi silmapilgul. Seda tõeasja meele tuletades, ei saa küsimusest lahti: miks ma küll nõnda talitan? Rahuldab mind tõeline, reaalne elu oma kirevusega nii vähe, et ikka pean ette- kujutusele meelevalla andma, et pean luuletama? On siis meeltemängu fantoomid mulle midagi olulisemat kui igapäevased lihtsad tõsiasi- jad? Aga ometi olen ikka neile teadustele eesõiguse annud, mis küsimusi vastavad mõõdu ja kaa- luga. Või on teadusel ja elul teineteisega nii vähe tegemist?

Rääkides aimasin ta silmis, huultes ja nina- sõõrmete võdisevas laienemises haletsevat hel-

lust. Viimaks pani ta käe minu käele ja ütles julgustades:

„Peab enese kokku võtma; inimene võib kõik, kui ta aga tõsiselt tahab“.

Nõiakellukesena helisesid need ja teised tõsised, elutargad sõnad ta lapselikuil huulil. Tundus nagu üksikute häälikute veerlemine, kuni nad viimaks sulle kõrvu puserduvad kõlavamal küljel. Ja uskuma hakkasin teda, uskuma hakkasin iseennastki, kuigi oma sõnades leidsin vääртеateid.

Ta rääkis püüete ilust ja paleuslikust vaimustusest ning sellest, mis tema küll teeks ja kuhu tema küll läheks, kui ta oma haigusest võitu saaks. Ja mulle selgus, et ta oma lootuse, pääsmata seisukorda sugugi ei uskunud, ehk ta küll mõnikord seda sõnadega näis tõendavat: olevusekiukestes hingitses unistustest pakitsev elu ja sepitses plaane, millest üks kaasakiskuvam kui teine.

Veel järgmistelgi päevadel kaldusime sellele kõneainele tagasi ja ma aimasin, et tema seda meelega püüdis. Teda vaevas mu räägitud saamatus; ta oleks tahtnud mind tõsta, mulle usku anda oma võimisesse, mind teiseks, paremaks teha, magusust imedes teadmises, et teda kellelgi eluliselt tarvis läheb, et tema veel kedagi suudab aidata. Aimasin teda sama ainumõtte paelus, milles Anton Petrovitschki siples, haududes mõtteta plaane Lucie päästmiseks. Mul

turgatas meele ka see puhas, röösk üliõpilane, keda ma Nadjeshda Pavlovnaga sagedasti näinud: kas temagi ei tee lunastustööd, lootes elustülpinud naist pöördma karskele teele, kuni liha ideaalid hävitab ja lunastaja langeb kavala võrgutaja kenaduste silmusesse. Kõik tahaksid olla teiste lunastajad, iseäranis siis, kui nad oimetuks saanud enese lunastamiseks. Nagu läheneva hukatuse unustamiseks mõeldakse aina teiste peäle, püütakse ainult ilma lunastada. Aga ilma lunastajaid on palju olnud. Kui keegi ometi iseenda lunastaks!

Need mõtted tulid mul veel pärastki meele, kui ükskord palaval päeval roosidevarjulisel pingil istusime, kus kuumendatud lõhn valdas meid imeliku raugusega. Meil on *Jungle Book* kaasas ja juhtumisi avasin päätüki loomade jooksust. Sonja nihkus mulle pisut lähemale, heitis pilgu raamatusse ja lausus:

„Ah see! Lugege, ma kuulan, see on imeline“.

Ma hakkasin vaikselt häälel pikkamisi lugema. Aga juba mõne lehekülje järel sibeles ta kehas kerge värin ja ta suu seadis nagu külma pärast võdisemisele: veel pisut ja kuula, juba lõgisevad hambad.

„Küll, jätke järele, ma ei või enam, see erutab. Tahaks ühes, tahaks lennata iga nelja tuule poole“.

„Küllap tuleb kord aeg“!

„Ärge rääkige! Lähme siif ära“. Ja kramp-
likult minu käest kinni haarates, lisab: „Lõhn
hakkab pähe . . . ja lugemine . . . hää! . . . aga
neist asjust peab vaikima“.

Mis oleksin küll sel silmapilgul annud, et
teda uskuma panna kord tõesti tulevat aja!

Vaikides läksime kodu poole ja ta harilikust
kärmem samm tundus põgenemisena millegi
kohutava eest. Aga kus on peidu-urgas uskma-
tule ja kes annab varjupaika abitule?

Viimasil päivil hakkas ta kalduma mingisu-
guse mõistatuslikkuse poole. Silmad tahtsid
nagu midagi iseäralist usaldada, aga huultelt
heljusid harilikud sõnad, mis sagedasti hääbu-
sid nukraste vaikimisesse. Ma ei tihanud põh-
just küsida, ei sõandanud sääli rääkida, kus oli
tärkamas, võib olla, ootamatuse idu. Aga kui
üles tõusin, et minna, haaras ta ajuti lapseliku
abitusega kas või mu kuuehõlmast kinni, rabades
sõnade järele:

„Teie ei lähe veel . . . ei, ei . . . istuge . . .
siia . . . lähemale . . . nõnda“. Ja jälle tuksa-
tas huulte ümber võruna salalik mõte, kui ta
vaikis mulle silma vaadates.

Eile õhtul ta juurest välja astudes tabasin
Lanini ja Anna Ivanovna rõdul.

„Millal Te sõidate?“ küsis Lanin juttu
jätkates.

„Homme või tunahomme õhtul, nagu tele-
gramm käsib“, vastas Anna Ivanovna.

Äkitselt tundsin meelekohtades valjenevat tuikamist, jätsin jumalaga ja põgenesin pui-estikku.

„Või nõnda!“ hüüdsin sääil endamisi. „Ilma et minule sõnagi lausuks! Tähendab — kõik on eksitus . . . pettus!“

Ja liiv ragises mu kiirenevate sammude all, kui hakkasin mõtlema, mis on eksitus ja pettus.

12. mai homm. kl. 2.

Ei ole und.

Käin mööda tuba või istun rõdul vaadates, kuidas kärbsed oma laternad vanuval videvikul süütavad ja kesköö lähenemisel kustutavad, vilksatades nõiatuledena, mis hukutamas hiljaksjäänud rändajat rabaaukudesse või kaljukuristik- kudesse. Merel sõidab mööda tuledes valuv aurulaev; ta puhub vilet undavalt, aga ei peata, sest lainetus on vali. Konnad krooksuvad, nagu viidaks hulk poisse oma aega käristitega. Üle oru teiselt mäenõlvakult vilgub üksik leegitsev tuluke ja säält kannab tuulehoog ajuti metsikut, sõjakisalist või jahisarvelist laulu meeste suust, kes on öökorteris põlise sinaari all. Kuu oleks nagu pistetud kauge mäe tippu, kust ta rõõsa unistusliniku ilma üle laotab.

Vahin pimedasse orgu, nagu püüaksin sele- tada midagi nägematut; kuulatan kohisevaid puud ja ajan kõrvid kümnekordselt kikki, lootes ta- bada midagi iseäralist ja tähtsat.

Oleks nagu kõik üle pää kasvanud. Mõtted tormavad niisugusel hulgal ja kiirusel, et vaevalt suudan mõnd nendest üirikeseks peatada. Aga juba on uus asemel, põgenedes oma järeltulija eest. Ajuti pöörab üks või teine mõte muudetud kujul uuesti pääajusse tagasi, nagu oleks ta mõni taevakeha, mis liigub kindlal teel. Ja ikka keerlevad nad ainukese keskkoha ümber, nagu kisuks neid sinna mingisugune tõmbejõud.

Istusin alles laua ääres, kuivanud sulg käes, kui tema sisse astus — tasa, vaikselt, nagu tahaks ta kuulmata minu kõrvale istuda ja lugeda, mis ma kirjutanud. Olin toakingades ja punastes sukkades — miks just sukkade värvi nii selgesti mäletan, ei tea — ja üllatatult temale vastu tõtates lipsas esimest kord mu huultelt tema kuuldes:

„Sonja“!

Tundus, nagu mõistaksin alles nüüd selle sõna tähendust õieti.

Me mõlemad häbenesime, võib olla, selle nimetuse, võib olla, uue ümbruse pärast, kus teineteise ees seisime. Huuled värisesid tal ja ta hingas raskesti.

„Ära väsitas“, ütles ta.

„Ehk heidaksite nõjatoolile või . . .“

Ma ei söandanud lauset lõpetada, aga tema oli pilgust mu mõtte lugenud ja ütles naerata-des, nagu teeksid talle ta oma sõnad nalja:

„Kui lubate, siis asemele“.

„Ega Te ometi jalgsi tulnud“? küsisin ma, kui ta juba lamas.

„Ei, sõitsin“.

„Imelik, et mina tähele ei pannud“.

„Ma sõitsin teiselt poolt, ringi, meie omade pärast . . . Kas Te ei kohendaks pisut mu jalgu . . . nõnda . . . ja nüüd riiet pääle ka, ikka kipuvad nad külmetama“.

„Ehk on pääalune madal“?

„Ei, nüüd on väga hää, tunnen terves kehas . . . näe, kui läheb . . . soo, juba on jalus . . . hakkas rinnast . . . Sõitsin pisut mere ääres, tädi ja Laninid läksid välja, koskedele, tädi kutsus . . . viimist korda . . . homme sõidame“ . . .

Soo, nüüd on see saladus väljas, aga ma tegin, nagu ei paneks seda tähelegi, nagu poleks ma räägitud sõnu kuulnudki; tegin asja paari sammu astumiseks ja tõin endale tooli.

„Ei, ei, istuge siia“, patsutas ta käega voodiservale, „ma tahan seda . . . nõnda on hää . . . ah, mul on nii hää“!

Istusin sinna.

Me vaikisime.

„Ka kodus on mul parem, kui Teie sinna tulete“, sosistas ta pilusilmil.

Ja kui mina ikka alles vaikin mingisuguse sisemise tõreduse sunnil, mille tekitanud teenimata nukrus, kordab tema:

„Homme sõidame. Tahtsin enne veel Teie juures olla, mere ääres sõites tundsin seda,

tahtsin Teie ootamata tulla ja teiste teadmata minna“.

Tunnen, kuidas endine tõredus hääbuma hakkab, aga ometi hõljub veel hinge ümber vinge vina.

„Ikka Schweitsi“? püüan rahulikult ja tagasihoidlikult küsida, aga oma hääles aiman varjatud värinat.

„Esiti Krimmi, sääil saan isa ja vendadega kokku, ning siis edasi — Schweitsi“.

Ma vaatan aknast välja ja lausun:

„Nii siis homme“.

„Homme“.

See sõna heliseb meie huultel nagu kuskil võlvialuses. Tahaksime rääkida, nagu seda varemalt teinud, aga ei leia ütlusi ega mõtteid.

Ikka kipub korduma üks ja seesama sõna: homme, homme. . .

„Teie olete läna iseäraline . . . võõras“ . . . lausub ta vaikselt, areldi.

„Kuidas nii“?

„Ei tea, aga ma kardan, nagu oleksite pahane“.

„Kurb olen“.

„Et ma sõidan“?

„Ka see ja“.

„Ja veel midagi muud . . . Eks? Aimasin kohe“.

„Oleksite võinud varemini öelda“.

„Ah sellepärast! Ärge olge pahane, ma

tahtsin ju öelda, aga ei saanud, ei osanud. Te nägite isegi, et tahtsin. . . Aga iga kord tuli ar- dus . . . olen kord juba niisugune. Olge täna hää! Tulingi sellepärast, et Te ikka minu vastu hää olete olnud. Andke andeks. . . Ja ta sirutas mulle oma käed virvendavil silmil, mille pilgust aimasin, et kogu ta olevus oli ainult palve ja ta raskendatud hingamine tagasi- surutud ohkamine.

„Te kirjutate mulle?“ ütlen hellelalt ja hakkamängima ta pikkade, nõtkete sõrmedega, mis tunduvad nii painduvatena, et neid võiks palmida vinnutatud pajuviitstena.

Ta ei vasta mu küsimisele, vaatab ainult raugel, jooanud pilgul mulle otsa, nii et mu silmis virvendama lööb, ja vaikides surun ta sõrmed huultele. Aga tema kätes tunnen vae- valt märgatavat tõmmet, mis nagu kutsuks, mee- litaks. Suudlustega katan ta käsi, randmeid, käevarsi, ta hõredaid riideid, mis varjavad tuk- satavaid õlgu, tema raugesti avanevaid huuli, kuni ta hingeldades meelitaval etteheitel kurjus- tama hakkab ja ennast vabastada püüab.

„Te lämmatate ju mu ära“, saab ta hõög- vel sosistatud.

Tundes otse kehalist valu ta sõnadest, hak- kan teda suudlema, vaevalt puudutades ta pao- tatud huuli, petlikka roosipalgeid, silmi, ainult ripsmeid. Tunnen teda õnnest naeratavat kogu olevusega ja aiman, et ta on mulle lõpmata

hää. Enesele ootamata hakkavad mu huuled sosistama mingisuguseid jooõnud sõnu, mis esiteks mu enesegi kõrvust kerge kohinaga möõda vilksatavad, kuni viimaks märkan ütlushi: „Tahaksin sind näha . . . nagu sa oled. Sa sõidad ju homme . . . alatiseks . . . me ei saa enam kunagi kokku . . . tahaksin sind mäletada . . . kõike . . . tervelt . . . Seda ometi võib? kas? eks? lubad? jah?“

Aga ta ainult hingab raskelt, ta vaene rind võitleb õhupuudusega ja avatud huuled ei saa ainustki sõna räägitud. Kui ta silmad üürikeseks paotab, tunnen sääõl häbelikku naeratust ja mu käsi hakkab ta liikmeid vabastama kattet.

„Ma ei tohi ju ennast äritada“, kuuleni nüüd lihtsat vabandust, aga see ei pista mulle aru pähe ega lahuta meeõuima, sest ikka alles katan teda suudlustega ja sosistan õõnu, kurbusest vettinud palvesõõnu, kuni temas vähõõngi vastuõuklemine raugõb.

Kui mu käsi nõõutuses peatama jääb, kurdan nagu andeks paludes:

„Ma ei mõista ju . . . ei tea, kuidas see käib.“

Pisut märgatavalt tuksatab ta nõõs naeratus ja ta tõõtab mind hädast pääõstma, jättes mind pärast jälõõgi enese hoõõle, sest minu puutumisõõst tunneb ta iseõõralist magusust, joovastavat õõrust. Mitu korda peab ta mulle appi tulema ja iga kord, kui mu suu abipalvet sosistab, tuksatab

kogu ta keha, nagu mõistaks ta, mis see tähendab, et ma ta kehakatte saladusi ei tunne.

Ei tea mispärast, aga kurvaks sain, väga kurvaks, kui vaatlesin neid suletud silmi, värisevaid huuli, petlikult hõõgavaid palgeid ja ihuliikmeid, mis kui elevandiluust voolitud saledaks, nõtkeks. Ärduses langesin aseme ette põlvili, sõandades ainult huultega puutuda tema võdisevaid jalgu.

„Sul on külm“, lausun nagu vaikust kartes.

„Ei“, vastab ta suletud silmil.

Nagu ringutama valmistades tõstab ta käsi, aga ainult minu järel ulatavad nad, kuni võivad end mässida mu kaela ümber.

„Tõsta mind“, sosistab ta siis.

Aga kui ma ta sülle võtnud, sirutab ta liikmeid lapsena, kes ema põlvedel istumisest tüdinud ja põrandale kibeleb roomama ja katsuma, kas jalad juba kuulavad sõna. Ettevaatlikult lasen ta jalule ja langen nagu imestuses või aukartuses ta ette maha, tihates ta poole vaevalt tõsta silmi. Ta aimab mu vallatud vaimu ja rõõmustades selle üle astub ta mõne paanduva sammu, nagu tõuseks tal korraga tuju mu ümber tantsima hakata, et näidata mulle oma raugenud lihaste liikumist. Aga ta samm läheneb minule ja ta kumardab, mind suudeldes otsaette, kuna ma ta huuli kuulen lausuvat:

„Mu hää, mu armas“.

Ja ma tunnen ta sõnadesosinat kui tuleleeki

ning ta puutuvaid sõrmeotsi pildumas sädemeid. Joovastav surin voolab läbi keha ja meelteuim tõuseb segaduseni. Sirutan käsivarred, et nendega ahmida ta niudeid, ulatan huuled ta nagu arenemises peatanud rinnamuksude poole. Aga ta kehas vilksatab kartlik tuksatus ja pisut eemale nihkudes kumardab ta veel kord minu otsaesiseni, seda suudlusega puutudes, kuna ta suuril, targul silmil ütleb:

„Kunagi ei tohi need imetada“.

Ja ma kuulen ta häält, mis oleks nagu tuulehoo kantud eksija hüüe või uppuja viimne kaebus — inimeste, jumalate, kogu ilma poole. Ma näen ta suu ümber nukrusevõru, mis mangumas minus mälestusi. Ka siis, kui ta oma alabasterliikmeid hakkab katma hiljuti võetud riietega ja naeratust ei saa tagasi suruda minu oskamata aitamise üle, arvan ta huultel nägevat mingisugust tuttavat nukruseviiru. . .

Ja siis lamas ta endiselt kaetud jalul mu asemel, silmis nagu küsimine ja palve. Aga ma ei osanud muud teha kui ta külmi sõrmi suudlustega soendada. Tundus, nagu oleks ta silmadelt tõmmatud hiljutine loor, nagu oleks ta imelisest unistusilmast äkitselt sattunud igapäevsusse, kus on kidurdajad haigused ja laiad mered ning kauged mäed, kuhu ta peab sõitma. Näib, nagu mõistaks ta korraga seda kohutavat, meelisegavat hirmsust, seda looduse mõtteta, hullustavat mängu, mis paneb võdisema vähe-

magi kehakiukese unistuses ja igatsema kedagi teist lunastusena ka siis, kui sult võetud rahulduse lootus ja kui sulle kaasa antud ka pühamatele, unustavamatele elu silmapilkudele varitsev teadmine, et ei või, ei tohi olla igatsetu, ihaldatu oma vast kunagi. Huultes tõmbleb, nagu tahaksid nad avaldada pilguvirvenduse salavalu, aga ei — nad ainult tuksatavad suudlusel, nagu oleks neil juba nutt varaks.

Ah, kuidas suudleksin kohutavad valeroosid su palgeilt ja kuidas teeksin, et ikka juua su silmade vaadet!

Su silmade pruunikast viirust ei jaksa oma pilku lahti kiskuda ja su hinguse puutumine niriseb mul läbi keha.

Sa silitad mu pääd ja su nääpsukesel suul mängib unistav naeratus, mida himustan kui viina, mis tuleb kaugele mägede orgudest.

Oi seda hääle sulavust, oi seda pilkude nõidlikkust, mis mind ära teevad kauaks ajaks!

Oi seda õndsuse valu, oi seda kenaduste magusust, mis hingele haigust annavad mitmeks päevaks.

Tead sa, et su rinnal on ihumärk, mille suudlemiseks himu ei lõpe ega lõpe?

Tead sa, et su rindade pääd on kui koidikul päikse karratud lumised mäetipud, kuhu tõttavad mu igatsused?

Ja ometi — nägid sa, et mu meel sinu läheduses ärdaks läks ja hinges pakitsesid pisarad?

Mõistsid sa, et sind kui tedrepojukest tahtsin huultele tõsta ja palaval hingusel sussutada? . . .

Uuesti joovastume teineteise lähedusest, aga sellest joovastusest nõrgub seletamata nukrust, mida tunneks nagu kogu keha, ja tummaks jääme oma ärdas meelteuimas, kuni ta mingisuguse mõtteassotsiatsiooni kaudu jõuab sõnadeni:

„Nüüd hakkad sa uut elu, võtad jõu kokku; sinust peab midagi saama, pea meeles — mina tahan seda. Lubad sa“?

Esiteks ei mõista ma teda, aga siis turgatab mulle meele mu luuletatud saamatus, mis oleks nagu muutunud tõsiseks, ja ma tõttan talle töötama uut elu, uut jõudu, uut püüdmist.

„Ma töotan, ma vannun . . . kõik, kõik . . . mu õrnake, mu tibatilluke . . . mu“ . . .

Ei mäleta, mis rääkisin, aga ma tean, et rääkisin, nagu ripuks selle küljes kellegi elu, hingeõnnistus. Tema aga tahtis naeratada ja ta kätepuutumine muutus emalik-hellaks, kui ta nad mu meeleskohtadele pani, et lähendada mu huuli suudlemiseks.

Lahkudes laseb ta silmad toas ringi käia, nagu tahaks ta iga asjakest jäädavalt meele panna ja lausub:

„Siin on ilus“.

„Rõdul on veel ilusam“, vastan ma ja viin ta sinna.

„Ai, kui lähedal!“ imestab ta, nähes lumemägesid piki küpressialleed.

„Mine või kelguga liugu laskma“, vastan talle, ja korraga tundub, nagu mõistaksin, miks ma lastemängu üleval mäenukil nii hääl meelel vaadelnud.

„Jah, mine või liugu laskma“, kordab ta vaikselt ja kurvalt ning lahkub rõdult, nagu pelgaks ta siin midagi.

Tahaksin teda koju saatma minna, aga tema hoiab mind tagasi, nagu tahaks ta täna mind näha ainult siin toas, selles ümbruses. Jumalagajätmisel toetab ta end tapuvarrena minu nälale, peites oma pää mu hõlma ja jättes juuste lõhna mu riitele. Rammestatuna, raugena andub ta minu viimistele õrnustele, aga ta õndsalikul naeratusel arvan nägevat ta suu ümber hiljutist nukruseviiru, mida ei saa ega saa unustada.

„Homme siis . . . ma ootan“, lausub ta ennast minu kätest vabastades.

„Homme“, vastan talle suudlusega.

Aga kui ta oli ära läinud ja kui kogu tuba, ka mina ise, näis lõhnavat ainult temast, seisin kesk põrandat ja tammusin, urgitsesin pääajus ta huulte nukrusevina järele, meele tuletades, kus küll enne olin näinud seda õrnusevalust nõretavat kurba joont. Ja äkitselt seletasin vaevast ja kannatusest kõrtsunud nägu, auku vajunud nukraid silmi ja kuivanud, kahvatanud

huuli, mille ümber piirles täna nähtud viir. Aga see oli juba ammu, aastate eest, teistel tingimustel, teises ümbruses.

Olin paha teinud ja isa tuli mind vitsaga karistama — triibulisi tegema, nagu ta ise ütles, sest muid pükse ma veel ei kannud, nii väike pidin alles olema. Ema sundis mind andeks paluma, „pai isa“ ütlemata, aga ma ei võinud, ei saanud, kui isa käes nägin vitsa ja silmis tor-kavat kalki helki. Pugesin ainult ema ligi, peites end ta riietesse, ja ta võttis mu sülle, püüdis mind katta oma paljaste käsivartega (ta oli käised kõrgele üles käärinud ja käed sooja vee ja seebiga pesnud leiva sötkumiseks), kui isa vitsa tõstes käskis mind maha panna. Aga kui ema mu katmata jalgu veel paremini püüdis varjata, vingus vits ja rapsatas paljaid käsi ning jalgu — üks, kaks, ah, ma ei mäleta mitu korda! Mäletan ainult, et karjusin ja et ema mind vaigistas, näidates oma käsivarsi, mida katsid punased, verevad vöödid.

„Miks sa ei palu, sa näed, isa on kuri“, rääkis ta, „nüüd ei saa ma enam ise leiva sisse minna, pean tüdruku ajama, jätab jällegi jahutükid taigasse“.

Ja ta huultes tõmbles midagi, mis tahtis saada naeruks või nutuks.

Seda mäletades langes mu pää longu ja nii paljugi hakkas paistma uues valguses. Aga neid kustunud silmi ja tuttavat joont kandvaid

kahvatanud huuli ei olnud enam; juba ammugi olin nad maha matnud, nagu õnnelikuna, et nad eluvaevast pääsnud. Nüüd seisis jälle kõik elavalt silme ees, aga ma ei saanud aru, kas nägin ema või kedagi teist; tundsin ainult, et midagi armast ja õrna igaveseks kaduma on läinud. Keha hakkasid kiskuma kramplikud tõmbed ja käsi ringutades puhkesin nutma. Aseme ette langedes, kus ma suudelnud ta värisevaid jalgu ja kus ikka veel tundus tema ihu puutumine, nuuksusin jõuetuna, murtuna. Oli see mõni eelaime või rahuldamata joovastus? Või leidsin alles nüüd ema kurtmiseks pisaraid? Ma ei tea, tean ainult, et nutsin, nuutsusin ja aseme eest alles siis tõusin, kui teenija einet tuues ukse taga koputas.

„Issand halasta!“ hüüdis ta sisse astudes.

„Ema surnud“, vastasin talle, langesin asemele kummuli ja uued krambid vapustasid keha.

12. mai lõunal.

Enne päiksetõusu valdas mind raske uneleitsak: ärgates tundsin rinnas rõhumist, nagu oleksin luupainaja tallermaaks, ja keha oli äleni märg.

Tõttasin randa, kus Lanini tabasin.

„Kas Te M-lle Piratovat vaatama ei lähe“, ütles ta, „tal oli öösel verejooks“.

„Kopsust“?

„Kopsust“.

Rinnas tundsin tarretust, mis valgus tervesse kehasse, hangutades ja kangestades liikmeid. Puud oleksid nagu valjemini kohisema hakanud, nii valjusti, et ma Lanini sõnadest aru ei saanud, kui ta rääkis tõsisest hädaohust, telegraferimisest ja rahust, segamata rahust.

Varjuna, nagu unenäos kobasin mööda laia kivitreppi teisele korrale ja koputasin sääal tuttavale uksele — tasa, tasa. Avama tuli Anna Ivanovna nutetud silmil.

„Te teate juba“? küsis ta vaevalt kuuldavalt.

„Lanin rääkis“.

„Ta küsis Teid mitu korda. Nüüd uinus ta silmapilguks, uni kosutab teda . . . Issand, et ma eile välja sõitsin!“ hakkas ta hädaldama.

„Minu äraolekul oli ta ju mere ääres käinud; vististi külmetas ta, tuul tõmbas läbi“ . . .

Ja ta kahetses ning haletses iseennast, hädaldades, mis küll Sonja omaksed ütlevad. Et aga verejooks raske olnud ja elulootust vähe, see näis kõrvaline asi olevat. Sonja surm oli loomulik, iseenesest mõistetav, looduse õigustatud tõsiasi, aga miks pidi ta nõnda tulema, et Anna Ivanovna südametunnistuse piina kannatab ja et ta lähedate silmist loeb ehk tumma etteheidet? Sure, aga ära riku teiste, iseäranis vanade rahu, sest neil on vähe aega üle jäänud, sellepärast on iga silmapilk kallis. . . Ah! iga ta sosistatud sõna tundus mao susinana, mis pinevile ajab minus sapi- ja vihavullid. Kui

ometi nägemata käed ta lähemaks, et ta pääseks kurdetud hädast, vaevavast südametunnistuse piinast!

Sonja liigutas kätt ja kui Anna Ivanovna ta juure tõttas, liikusid ta huuled:

„Kes sääl on?“

Tädi teatas mind.

„Miks ta siia ei tule? minu lähedale, et ma näen.“

Lähenesin asemele. Ainult sõrmi liigutas ta, neid teretamiseks ulatades, ja huuled püüdsid tõmbuda nukrale naeratusel. Raskete, nagu liig pikkade laugude alt vaatasid väsinud, rahulikud, iseendasse suikunud silmad.

Istusin aseme ette toolile. Sonja tegi näo, nagu tahaks ta midagi öelda, aga temast ette jõudes tõttas Anna Ivanovna seletama, et rääkimine halvasti mõjub ja arst selle ära keelnud. Kui tädi sõnad juba varemalt palju polnud maksnud, siis olid nad nüüd nähtavasti oma mõju täiesti kaotanud: nad vilksatasid nagu haigest mööda, sest ta oli käskudest vabastatud, suureks, iseseisvaks tunnistatud.

„Siin ma nüüd olen“, liikusid õhukesed vereta huuled.

Ma ei saanud sõna suust, aga ma tundsin, et meid ümbritsevast ilmast lahutav, nägemata nõiaaring hakkas piirama. Mis puutus praegu meisse teiste olemasolu.

Seda näis ka Anna Ivanovna aimavat, sest

nõutult astus ta voodist eemale, midagi kohendades, toimetades, ja läks pärast uksest välja.

„Kõik on minu süü“, olid mu esimesed sõnad, kui kahekesi jäime.

„Mina tahtsin, aga sina oled süüdi“, vastas ta kord puiestikus öeldud naljatust korrates. Aga kui mul uued sõnad keelel pakitsesid, ütles tema tagasitõrjuvalt, hingeldades:

„Vaiki, sellest ei pea rääkima“.

Ma ei sõandanud silmi tõsta tema näole, mida ümbritsevast valgust pesust eraldas ainult vaevalt märgatav värvivarjund. Aga ma mäletan, et see pruunikas vari, mis piiras ta silmi, neile andes iseäralise unistavuse, oli omandanud sinaka väina. Suu oli nagu suurenenud ja nõnats tõmbunud peenemaks.

„Jutustage midagi, ma kardan vaikimist“, lugesin ta liikuvilt huulilt.

Issand, mis pidin küll jutustama! Kui ometi ainukegi mõttelaju mu ajudes oleks liikunud! Aga sinna oli nagu paigutatud vana surnuaed, kuhu talvel pole jalutamas ükski jälg. Siiski — ma pidin rääkima, ma ei tohtinud vaikida, ja nõnda ütlesin esimese sõna, esimese juhuslike ja tähtsusetu sõna, mis sai teenäitajaks teistele.

Rääkisin uneta ööst, nagu halvast eelaimdu- sest, rääkisin kuuvalgest ja kaugetest mägedest, mida võis märgata põhja pool. Rääkisin vaik- selt ja rahulikult, ehk küll kehas värises vähemgi

koekiuke. Ja äkitselt tekkis tundmus, nagu oleks ta juba lahkunud, nagu oleks elu temast lilledõhnana õhku värisenud, maad andes nägemata vaimuna alla laskuvale surmale; mina aga viibin viimist korda ta juures, vaadeldes jooni ja liikmeid, milles peidetuna tunduvad ilmavandused. Ja uneldes unustab keel sõnad.

„Räägi veel“, liiguvad ta huuled.

Jahmatades tunnen, nagu peaks nüüd vaim mu pääle tulema, mulle sõnu suhu pannes, milles kihisedes läikleb jumalate surematuks tegev jook: see annab talle usu ja lootuse elu sisse tagasi.

Hakkan talle kodust rääkima — imelik, ikka armastame kahekesi kodust rääkida! Räägin mändidest ja kuuskedest, kus all kasvavad maa-sikad; räägin kaskedest, niidiliste, leinaliste okstega nõres kaskedest, mille ümber kevadel lendlevad põrnikad ja mida me ööseks toome peatsisse, et joovastuda nende värskete lehtede lõhnast; räägin pärgadest ja vannikutest, mida kevadeti punuvad ainult noored; räägin suurtest rabadest, mille servadel elavad inimesed; räägin „viinamarjadest“ — mitte nendest, mida tema tunneb, vaid teistest, — mis kasvavad sooäärsetel põndakutel jussrohu seas või randemaalistes sanglepapõosastes tibatillukestena, rooskaspunastena ja magusatena, maigult meeletades mingisugust viina, mille nime ei tea; räägin valgetest kevadöödest ja unelevast nuk-

rusest, mille eest uni põgeneb paku, — aga ikka kordab ta:

„Räägi veel, räägi veel“!

Ja ma jutustan talle väiksest jõest, madalatest kallastest, luhast ja pehmest siidisamblast, mis niisutab paljaid jalgu, karastades kogu keha. Jutustan varasest hommikust, helendavast, sär-gavast pärlkastest, heinaniitmisest särgiväel ja lõpmata hulgast sinililledest, mis kannavad väri-sevates sinikarikates niisama värisevaid kastete-rakesi. Räägin, kuidas ma ühtki nendest lille-dest ei talle, vaid vikatit kõhutan ja kõhutan, et neid niita hulgana, arvamata ja pärast neid koguda suureks kimbuks. Aga kui ma neid juba küllalt korjanud, kui mõlemad peod on täis sinililli, tuleb meele, et mul kedagi ei ole, kellele neid anda. Kõigil on see ainuke keegi, aga minul ei ole. Aga need teised ei korja lilli, nad ei näegi neid, mõtlevad nad ju niites ainuüksi selle keegi päale. Ja sinililli korjates tahaksin, et mul keegi oleks, kellele neid annak-sin teiste teadmata, salaja, vargsi, südaööl, kui magamas kõik. Ainult tema üks peab valvama ja mitte und leidma, tema peab mind ootama, sest ta aimab, et tulen sinililledega, mis närtsima õrnakesed ja mida päeva palavuse eest varjasin põosa all jahedas jõevees.

Kui nõnda räägin, huljub ta huultel naeru-vina ja hingamisesse hakkab hiilima raugus.

Uneldes paotab ta silmad ja suu sosistab vä-
valt kuuldavalt:

„Mul on hää . . . räägi veel“.

Ja ma tunnen südamesse langevat suure
rõõmu, mis nagu hõõgamas toaseintest, õhust,
võrena rõdu ümbritsevatest glütsiinidest. Räägin
ikka ja jälle, tundes, et rääkida võin, sest see
on ju temale hää. Leian vanades tuttavates
lugudes uusi mõttelõimi ja põimin nendesse
tundejoakesi, mis ühendavad erinevaid asju.
Aga kui viimaks hakkab jutustama Koidust ja
Hämarikust, siis märkan, et ta on magama ui-
nunud: kõhnad palged on kokku vajunud, nuk-
ker suu pisut avatud, silmad pealuusse tikkunud
ja otsaesisele langeb loka musti juuksid, mis
tumedas toas kaotanud oma metalliläike.

Tasahilju, väriseval südamel hiilin toast
välja, tundes nagu kurba naeratust, mille põh-
just ei tea.

Koridoris tulevad mulle vastu Anna Iva-
novna, Lanin ja keegi vanaldane herra, keda
mulle kui arsti tutvustatakse, kes paari päeva
eest Moskvast siia sõitnud puhkusele.

„Mis on?“ küsib Anna Ivanovna.

„Magab“, vastan ma.

„Siis lähme pärast“, ütleb arst.

„Pärast jah“, vastab Anna Ivanovna ja hak-
kab hädaldades kurtma: „Mis see ometi on,
et ta just noori võtab! Ja anderikkaid. Nägite
seda noortimeest, Anton Petrovitshi“, pöörab

ta vana herra poole, ka temal pole ju lõpp
kaugel*.

See kehitab ainult õlgu ja lausub siis:

„Mis teha, ikka on see nii: vaimukamad,
võib öelda paremad jäävad võitluses velu eest
alla. Nad tahavad liig palju ja neilt nõutakse
veel rohkem. Erk hobune jookseb ka kõige pa-
remad jalad vigaseks, laisk aga viib oma tõm-
bikud tervelt mulda. Just neid paremaid peaks
kaitsma, nende vastu peaks hell olema, aga
loomakaitsjadki näevad ikka kõige päält laisku,
sest neid piitsutatakse“

Tõttasin minema, lubades õhtupoolikul ta-
gasi tulla. Ma ei tea, kas vanal herral õigus
oli, aga mind haavas see rahu, millega ta asjast
rääkis, ja ma ei saanud ta võrdlust kuulata ilma
sisemise tülgausteta: jutt on ainsast, mis kan-
nab eneses ilma, aga tema hakkab seletama
loomadest, hobuste jalgadest.

12. mai õhtul.
See oli viimane kord, kus teda elavalt nä-
gin, sest kui kella kuue paiku tagasi läksin,
puhkas ta juba surnurüüs: uni oli verejooksuga
lõppenud, mis kustutas väriseva elutulukese.

Norus pääga seisin ta ees. Ei ma mäleta,
mis tundsin, nii tuimaks oli saanud erutustest
väsitatud keha ja vaim. Aga üht tean: seistes
ja üksisilmi ta näkku vahtides, kus oli isegi
surma sünnitatud muutuste pääle vaatamata ar-

mas vähemgi jooneke, näis mulle korraga, nagu oleksin juba ammugi nõnda seisnud. Seisin uneta õil klaasukse piida vastu toetades, kui mõtlesin tema pääle; seisin hõbedase kuuse varjul, vaadeldes maruhoos heitlevaid laineid, kui ta tuli tädi najal randa; seisin suure sinaari all, värisevas käes hoides vaevalt puhkenud roosi; seisin kesk põrandat oma toas, mis lõhnas ainult temast, meele tuletades nagu uimas-tavate lillede närvastanud lõhna; seisin ja seisin. Nagu polekski mu tutvus temaga muud kui aga see tänane hirmus seismine!

Mu sõnades, mu hinges ei leidnud jumalate surematuks tegevat jooki. Ei kunagi enam paota ta oma suletud lauge aukuvajunud silmil ja vereta huulilt ei või lugeda igatsetud sosinat: „Räägi veel!“ mis andis kujutusvõimule tiivad ja pääajule painduvuse, selguse. Katkevalt hääbuv häälekõla ei saa rinnas enam joovastavaks erutuseks. Sää! veetakse nüüd raudrulli — muljuvalt, rusuvalt; hobusel on rõhuvad jalad ja viivitatav samm, sest rull on raske ja pind vaibuv-pehme.

14. mail.

Ta oli tahtnud, et teda koju ei viidaks, vaid siia maetaks — surnuaeda, mis mäenõlvakul, saledate sinaaridega ja nõtkete küpressidega, kuhu paistavad põhja poolt valendavad mäed ja lõuna poolt, üle aedade ja majade, meri kord

sinendades, siis vahus valendades, kord rohekas, siis hall või roosakalt virvendav, sätendav, viir-
 -sin Sinna nad ta viisidki — nägin seda oma
 rõdult, kus seisin kokkupitsitatud hambail ja
 huulil, silmad tursunud uneta öödest, kehas
 tume, hõõguv valu, mis hakkab rinnakoopast ja
 nõrgub laiali üle terve keha, nagu keerdu lüües
 ümber naba, kust ta niriseb allapoole — põlvini,
 labajalgadeni. Kõik kuumendab, kõik valub lee-
 kides, ainult pää on külm ja selge, nagu selleks,
 et mõistaksin, miks kannatan. Selles valus on
 midagi kuiva, põuast; see on nukrus, kurbus,
 mis sündimas siis, kui ohkab kogu olevus: ei
 kunagi enam! alafiseks! Kui õmeti pisaraid
 leiaks hõõguse kustutamiseks rinnast, kui võiks
 niisutada, jahutada seda kõrvetavat kuivust ja
 kuuma, mis vältab päeval ja ööl, puhtel ja vi-
 devikul ja mis tõrjub laugudelt väsimuse ega
 anna päsepäevalegi selgust! Aga kurbusel pole
 pisaraid ja nukrus ei leia nuttu.

Ma ei läinud matuserongiga kaasa, nagu
 kartes, et enesevalitsuse kaotan või haavatud
 saan peijeliste leinast: nad püüavad uhkustada
 oma tundlusega, edvistada ärdameelsusega; nad
 otsivad ümbritsejate hääkskiitmist ohete ja pisa-
 rate rohkusega, nagu nutunaisedki leinatunnete
 avaldamise eest ootavad tasu. Nad saadavad ta
 hauani, heidavad värskaid lõhnavaid roose talle
 järele, pühivad siis silmad kuivaks ja pööravad
 koju tagasi, et anduda oma igapäevastele tali-

tastele, nagu oleks kõik endiselt korras. Nad käivad harjunud viisil jalutamas, istuvad laua ääre sööma ja lähevad õhtul harilikul ajal magama ning kergendatud meelel, et see ootamata tülitus mööda, võtab politseimeister asemel lamades oma kaherealise kõhule ja mängib oma ainukest lugu.

Vaatasin, kuidas leinarong pikkamisi mööda liikus, esiteks orus, siis siiraviira mööda mäekülge, kord silmade eest kadudes, siis jälle nähtavale tulles, kuni teda lähem mäehari varjas, kust veel tuulepuhangul kõrva tabasid pühaliku meloodia helid, mida laulda rõkkasid heledad, nagu hellunud poisikeste hõbekurgud. . .

Lõpuks kadus kõik mägede taha, kõik hääled vaibusid kaugusesse, aga ikka veel seisan ma nagu midagi oodates ja lahkun rõdult alles siis, kui leinalised tulevad mindud teed tagasi.

19. mail.

Viimased päevad lamasin voodis -- ihusoojus oli tujukas. Terves kehas tundsin tumedat, soiguvat valu, nagu seda ponduvad paised sünnitavad. Alguses oleks nagu ainult veidi soe, aga soojus muutub kuumuseks ning sähvatab ajuti tsuskava tuksatusena, mille paika ei saa kindlaks määrata. Vahetevahel niisutan külma veega huuli, lootes sellest karastust ja jahutust, aga ikkagi pakitseb lendine valu ja paisuvast soojusest saab piinav kõrvetus, mis näib täit-

vat õhugi, kogu ümbruse. Aineti vahtivad silmad tunneksid nagu raskete tursunud laugude leeki ja virvendavas pilgus lööb võdisema kauguste sinetav kuma.

On mul kahju? Nagu poleks. Olen ma kurb? Nagu mitte. Südametunnistuse-piin? Ei tea! Ainult haruldane tühjus on rinnas ja see rõhub tinaraskelt; rinnas on ükskõiksus ja see teeb oimetuks; säääl on külm lootusetus, mis hukutab hulludele mõtetele, sest hing on välja pigistatud, ainult pääaju on omal paigal, töötades suuremas rahu.

Ah seda pääaju, ah seda halastamata mõistust! Harutihti olen sinust kui uppuja õlekõrrest kinni haaranud, aga paljude oled mind aidanud elu raskematel silmapilkudel? Eks sa ole nüüdki väeramata tõestustega juba nii mitu ja mitu korda väidanud, et südametunnistuse-piin on põhjendamata ja kurbus asjata, sest mis tähendab ilmalaotuses üksiku inimese elu? Eks ei pea kõige tervemadki päev hiljem või varem surema ja mis maksavad igaviku ees mõned päevad, aastad, aastatuhandedki? Absoluudi ja igaviku ees on ilm ja inimene naeruväärt tühi-
sed asjakesed.

Aga ometi — miks ei oska sa rinna tühjust millegagi täita, miks ei oska sa sinna midagi asetada, mis avaldaks elumärki? Võimetu mõistus! Iga elustuskatse lõpeb nurjaminekuga ja tühjuse surnud vald kipub võtma ikka laie-

mad piirid. Üleeile tahtsin randa minna, aga hirmunult pöörasin teerajalt tagasi: rooside närvastanud lõhn näis rippuvat õhus ja tuulepuhang ei leidnud puulehtedest pääseteed.

Täna läksin uuesti välja — ikka sama. Ei tukkunud ainult lõhnatiine õhustik, vaid ka kõik muu mu ümbruses ja minus eneses. Kõik soigub. Mul hakkas tundmus, et asjata jala jala ette tõstan — ei saa ega saa edasi, tammun paigal. Ja endamisi harutan: mis on edasijõudmine ja mis paigalpüsimine, mis tähendab, et sammu sammu järele möödan tolmusel teel? Kas tahan kuhugi jõuda, kas oodatakse mind kuskil või otsin kedagi? Ei, mind ei oota keegi ja mul pole kedagi vajaka. Aga kuhu siis nõnda jõuan? Kas jõuan üleüldse kuhugi? Kas võib edasijõudmist olla, kui puudub eesmärk? kas on liikumisel väärtust, kui pole sihti? Kuigi välguna ümber maakera vilksataksin, aga kui ma seda teeksin otstarbeta, kas oleks sel siis tähendust? Maakera on ju ilmade laotuses pisitilluke suurus. Isegi kui ühes mõttega võiksin sähvutada mööda virvendavaid valguskiiri kuuni, päikseni, kaugemate tähtedeni, mis oleksin sellega võitnud? Oleksin lõpust niisama kaugel, nagu siin maakeralgi, kus tuimalt surisevat jalga tõstan jala ette. Olen roomav maoke, ei — olen siledaks ihutud kivike rannarihvas, mida liigutavad lokslevad lained või rudjub käija jalg; olen kahisevates lehtedes nuttev tuuleke, mis ei

tea, kust ta tuleb või kuhu ta läheb või miks ta peab püsimatult töttama kord merelt mägedele, kord mägedelt läbi orgude merele. Mõteta on teadvusega liikuda, kui on kadunud eesmärk.

Aga mis ajas mind siis täna välja, mis tekitab tundmuse, nagu jõuaks liikumisega kuhugi, mis immutab petteaimduse pääajusse, nagu läheneksin mingisugusele otsitud või otsimata lõpule? Ma ei leidnud vastust ja nõutult seistasin kõrgel rannaserval. All sädeles, kiirgas meri. Pikas reas lendasid pardid veepinnal läänest idasse, laskusid ajuti merde, nagu tahaksid jahedas vees oma sulgi niisutada, tõusid siis uuesti õhku ja kadusid viimaks silmapiirilt. Aga endistele järgnesid teised ja minejatel ning tulijatel ei näinud lõppu. Hakkasin neid lugema ja lugesin kuni saja neljakümne seitsmeni, aga läänest tulev mustendav rida saatis ikka uusi ja uusi lendajaid silmade ette. Millal lõpeb küll rodu? küsisin iseendalt ja jätsin lugemise. Ja siis turgatas meele, et Must meri on ju ümar-gune ning pardid võivad mööda kalda äärt ringi lennata ja mina, kes ma ainult ringi ält külge näen, ei jõuaks kunagi lõppu oodata ega lendlevate partide arvu üles lugeda. Ja ometi oleksin tahtnud lõppu näha, sest lõpu olematus ähvardas pääaju sama eluta seisakuga, mida tundsin rinnas ja aimasin ümbruses. Nõutult istusin pingile ja jäin tuimalt enese ette vahtima,

unustades ruumi ja partide lennu. Kui aga mõne aja pärast silmad uuesti merele heitsin, oli pardirida kadunud ja särgavat pinda ei seganud ainuski vari. Eemal paistsid küll mõned purjed, aga need olid valged ja õhksed nagu inglitiib ning nendes mängisid võidu lainete sädelus ja päiksekiirte kürg. Ja ma tundsin rinnas ootamata kergendust, meeltes ihatud rahuldust ning pääajus välgatas selitav mõte: mõistsin, miks eesmärgita paigast paika liigun ja miks nii tungivalt ootasin pardirea lõppu.

Samm sammu järele astudes ei tahtnud ma tõepoolest kuhugi jõuda, vaid tahtsin ainult aega võita, tahtsin hommikust lõuna ja lõunast õhtu teha, tahtsin lühendada päikse tõusu ja loode vahet. Ka ei lugenud ma merel selleks parte, et teada saada nende arvu — mis puutub minusse merepartide lugu? — vaid iga linnuga särgaval veepinnal ühendasin pimeduse ja valguse vahelduse, päeva ja öö, muutliku, kuid siiski samaks jääva aja, millest iga loetud pardiga tibatillukese osa hävitasin. Isegi nüüd, kus neid ridu paberile krabistan, tundub, nagu poleks mul tungi oma mõtetest mõnele teisele aimu anda, nagu poleks mul püüet neid jäädamaks teha kui kõndija jälg tuiskavas lumes või laeva sõidujuga vahutavates lainetes. Mul pole kedagi, kelle kaasteadmise mind huvitaks, mul pole ka midagi tähtsat, mis alalhoidmise väärt, kirjutan ainult seks, et aega viita, aega võita.

Ruumilt ajani jõudes oli mul alguses hää meel; oleksin nagu mõnesugusele tüütavale ja tui kavale küsimusele vastuse leidnud. Aga varsti avan ka siin lõpmatuse ja hakkam pään murdma piiride üle, arvates ainult piirides leidvat elumõtte. Piiride leidmatus teeb mu uuesti kurvameelseks ja rinna tühjuses tunnen pitsitust, mis mu nagu kitsukesesse auku libistab, kus vähemgi liigutus võimatu. Sirutan lõtvu käsi, tahtes nagu oma asukohta avaramaks suruda või sõrmeotstega küünida rõhuva lõpmatuse piirideni. Naeruväärsena tunduvad ajavõitmise katsed, lapselikult kergemeelsed on pääaju tarkused, kui soiguv õhetus piinab keha. Mis annab kella tiksumine, mis toob päikse tõus ja loode, kui on ikka sama hõõgus, ikka sama tukslev valu, olgu aledes uneta asemel või säält tõustes kibedail, pondunud silmil? Ehk lendavad pardid ometi ringiratast ümargusel merel ja asjata loodan mustendava rea kadu? Ehk peatavad nad praegu ainult tüürikeseks ja algavad siis uuesti ringlendu, lennates kevadest sügiseni ja sügisest kevadeni? Võib olla, lendasid nad nõnda juba mullu, tunamullu, saja aasta eest, püramiidide ehitamisel, templite rajumisel India kaljudesse, pimedal esiajal? Ja nõnda poleks algust ega lõppu. Ehk mis tähendab algus, kui puudub lõpp? ... Alguses lõi Jumal taeva ja maa... Aga kes lõi alguse? Mis oli enne seda? Ei, ei! Algus pidi enne kõike olema, algus pidi juba siis olema, kui polnud

inimest ega jumalaid; siis pidi ajarüpp raske-
jalgseks jääma ja maha saama ilmadega ja kõi-
gega, mis roomab ja siblib, lendab ja ujub. Aeg
on sünnitajate sünnitaja, aeg on loojate looja ja
ta kulumata hammas pureb viimsed luud. Hoidke
endid, püramiidid, värisege, kivised jumalad kal-
justes templites, kõikuge, graniitsed mäed, sest
aeg astub väärinata sammul! Mina aga, kui
ma enam kuskilt pidet ei leia, kui saab pil-
keks igasugune trööstisõna, kui vintsutab mind
tundmata jõud, nagu oleksin laastuke voogaval
veel või kaeralibleke tuulisel rehealusel, tõttan
sinult abi otsima, sa kaastundeta, tüütav, nuk-
ker aeg!

Rannaservalt läksin sügavamale puiestikku,
et ehk sääl „surnuks lüüa“ peatanud aega; ot-
sisin mulle ükskõikseks jäänud inimeste seltsi,
et nõnda liikuma nihutada viivude rattaid. Aga
kui Lanin hakkab rääkima oma naisest, kes käib
tema salaja usutamas arsti elujõulise sigivuse
pärast ja kes ei tihka oma saladust varjata, kui
ta kuuleb lootust-andvaid teateid, vaid tõttab hin-
geldades, häbipuna palgel, kuulutama mehele
rõõmustavat uudist, — tunnen ma veel piinava-
malt mind ümbritsevat seisakut: kõik liigub,
ainult mina tammun paigal. Ja ma põgenen
Laninist, nagu oleks ta mu kuri südametunnistus
või siunatud võitmata pahede meeletuletus.

Anton Petrovitshiga kokku puutudes ja ta
hõõgel kilavaid silmi nähes loodan säält lausu-

misi, mis rebestaksid nõiaringi ja vapustaksid
pää soiguvast tuikamisest; aga tema hakkab kaud-
seil sõnul rääkima Lucie Filippovnast, sellest
arvatavast kurduvast hingest, kel pole päästjat.
Tunnen, kuidas ükski kannatus minus vastukõla
ei leia, kuidas mingisugune kaastunde-laju minu
hingeni ei küüni, ja mul tõuseb tahtmine teda
riivata, talle haiget teha.

„On Teil ta aitamiseks küllalt raha?“ küsin.

„Me teeksime tööd,“ vastab tema.

„Olete Teie nii terve?“

„Küll paranen.“

„Aga kui ei?“

„Paranen tingimata ja minu varal saab ta
hakkama; esimesed sammud on rasked, kuid
siis... siis mäletab ja tänab ta mind kogu
eluaja.“

„On see nii tähtis?“

„Kuidas nii?“ küsib ta arusaamatuses vastu.

„On see nii tähtis, et ta Teid mäletab?“
kordan küsimist.

„Kuigi ta terve eluea Teid
mäletaks, kas on see siis nii pikk aeg, et selle-
pärast midagi teha, liiatigi veel riskeerida mak-
sab? Eks ole need mõned viletsad aastad naeru-
väärt väike silmapilk igavikus? Ühes ainukeses
Teie loodud akkordis aga peitub ehk igavik?“

Ta vaikib ja mõtleb; ta ei mõista hästi, mis
ütelda tahan, aga ta rinnas idaneb juba kahtlus
ja ta pääajus tuikab tegevuse tühjuse aimdus.
Ja nagu poleks mul sellest veel küll, ütlen talle:

„Ehk võin Teid aidata?“
„Millega?“
„Rahaga“, vastan otsekoheselt, aga tunnen, et mu häälekõlas midagi vaevalt märgatavat heliseb, mis tahaks nagu meele tuletada vana võlga. Anton Petrovitshi silmis surtsatab ja suunurkades tõmbleb valus joon ning juba lähemal silmapilgul lahkume võhivöörastena, kuna tema mulle jahmatanud pilgu mälestuseks jätab...

Lähem lõhnavatele roosipuuteedele, istun varjulistele pinkidele, aga sääal sosistab minevikust ja mälestustest iga asjake, mida puutunud loiid liikmed või vaadanud kustunud silmadki, ja tardunud rinnal põgenen paikadest, mis kõnelevad temast.

Püüan oma silmalaud ja kõrvaluugid matta kõige elutseva eest, sest see tuletab meele liikumise ja aja; aga siis lööb päälus helisema mingisugune hääel: see on midagi tolletaolist, nagu tulütukid teevad, kui nad tsuskavad sinaka, harakasule karva leegi vingudes eemale õhku. Algvingumine laieneb, omandab maisema, tabatavama varjundi, meele tuletades juba üksikult helisevat kandlekeelt, mida kogemata puutunud lendav kärbes. Aga küula, esimesele keelele hakkab vastama teine, vaikselt, vaikselt ja tumedalt, mitu oktaavi kõrgemalt, kostes nagu päälae kummilt. Hääled teisenevad ja paisuvad, kuni nad kokku sulavad ühiseks heliks. Nüüd märkan, et nendest mingisugune viis hakkab har-

guma, lihtne, tuntud viis, mida ma juba ammu kuulnud ja mil peaksid olema vastavad sõnad. Ja ma püüan neid sõnu meele tuletada, ajades mälestuste ummistunud radu. Mul on aimdus, nagu oleksin neid sõnu millalgi ammu kuulnud. Vististi varases lapsepõlves. Võib olla, laulis neid ema, võib olla ka öde enne meheleminemist, kui tal vaheldusid vallatuse ja nukruse hood. Siblin ja otsin mineviku korratus viinas, püüan järjekindlalt kõiki elusündmusi hoolega silmitseda, aga varsti märkan, et mälestused tammuvad mingisuguses nõiaringsis, pöördes ikka algpaika tagasi, nagu leegitseks nende ees rabas ütlelev pettetuluke, mis neid eksitee-urgastel ümber talutab. Lõpuks puutuvad mu kuulmeid sõnad: „ei tohi ärritada“, aga viimane sõna jääb i's pooleli ja ainult mõttes teda täiendades mõistan, mida öelda tahetakse. Ja iga kord, kui seda pikka, venitatud ja vinguvat i'd kuulen, ruttan poolitatud sõna täiendama, et sekski koraks lahti pääseda kõrvadesse tükivast-tüütavast häälikust. Nagu ütleks keegi väga palvetaat laulusõna ette, mida ei lõpetada ei mald, kartes, et keegi teine enne teda laulma võiks hakata.

Aga ei poolitata ainult sõnu, vaid ka arenev ja paisuv viis katkestatakse. Helisevad keeled pööravad ikka ja jälle hakatud algusele tagasi, nagu piinaks mind mõni tõnts õppija, kes ei saa ega saa edasi paarist esimesest noodist.

Kärsituse närituna tahaksin põgeneda selle helisemise eest, aga siis kuulen resigneeritud häält rääkivat:

„Jah, nii see on: mängime mis mängime, laulame mis laulame, rahul pole sa ikkagi.“

Ja nad ütlevad sõna ning plõnnitavad, plõnnitavad ning ütlevad sõna — hakkavad, peatavad ja hakkavad uuesti ning ikka jääb viimane sõna pooleli ja i venib lõikavaks vingumiseks. Ainult õhtul, kui tule süütan ja asemele heidan väsinud, roidunud liikmeid sirutama, tundes pääpatja alles lõhnavat ta juuste puutumisest, ja kui võtan väikselt laualt ainukese raamatu, *Jungle Book*'i, kust mu silm otsib nõrga küüne vajutusi, — vaikib türiksesks päaluust tüütav undamine. Aga juba varsti kuulen uuesti esimesi tõmbeid, mis valjenevad, kuni kõlamas endine viis ja endised poolitatud sõnad, mil pole lõppu. Nagu sepitsetaks mingisugust helide mosaiiki, mille iga jaoke langeb pääajumerde vaigse sulpsatusega, laiali pildudes silisevaid piisku. Ja helisedes näivad kuumenevat keeled ning nende palavad võdinad nrisuvad rinnakoopasse, mis kütab lõõmavaks kogu keha — läbi öö, läbi päeva, vahetpidamata, ikka ja alati.

21. mail.

Ma ei tea, mis teha või kuhu minna või kuidas tühjusest ja ükskõiksusest lahti saada, ja nõnda sattusin mägedele. Pöörsin siiraviiraselt teerajalt kõrvale ja ronisin hingeldades puude

ja põõsaste varal mööda järsku mäekülge üles, kuni kaelas hakkasin tundma valusaid südamelööke, pää segaseks läks ja silmad kirjuks löid, nii et jõuetult puujuurele langesin.

Toibudes nägin üle laia oru midagi valendamas. Ah ja! Sää! see on kosk: kõrgelt kaljuservalt langevad rasked veehulgad kõrvulukus-taval mürinal alla nurgelistele kivirahnudele ja pisarduvad uduseks auruks, paisates sinitaevasse vikerkaarekangaid. Kosele viib ilus kivitee ja seda mööda sõitsime kord — Laninid, mina ja Sonja. Millest rääkisime sel korral? Kas rääkisime üleüldse midagi? Ei mäleta, aga nii-palju tean: Sonja istus sammaldanud kivil ja joonistas, meie Laninitega lamasime põõsa vilus. Vesi mühises ja vahutas; rääkides pidi huulte liikumist tähele panema, muidu ei saanud sõnadest aru.

Täna panin käed kõrvade ääre ja peatasin hingamist, et ehk tabab nõnda kuulmeid miski, mis annaks aimu paistvast veemängust, aga ma ei märganud muud kui aga südamelöökide tujukat hoogu. Ometi ei muutnud ma seisakut ja viimaks näis, nagu kuuleksin üksikute veepiiskade langemist, mitte kobrutavatesse ja heitlevatesse voogudesse, vaid kuhugi tühja tammis-sesse tünni, mis lööb kõmisema. Aga varsti tundub, nagu poleks mingisuguseid veepiisku, selle asemel sulistavad tünni põhjas, paaris ämbris soojas vees, mänglevad lapsed ja mina

ise olen nende seas — rõõmus, vallatu, muretu. Me ootame ema, kes tuleb, pehme villase riide lapp käes, meid küürima, sundides silmi kõvasti, kõvasti kinni pitsitama kibeda seebi eest. Aga kui lapsed siiski läbematult silmad avavad, tunnevad nad kipitust ja nutavad ning karjuvad, kuni ema seebi välja luutsutab ja ütleb: „Nüüd on valu läind“. Siis hakkab uus rõõmukilkamine, roosad käekesed läigutavad lokslevat vett ning tünn heliseb ja kõmiseb kandlekeelena, mis huugab veel praegu, paljude aastate pärast, kõrvus, päaluus. Ma ei taha seda helinat kuulda, mind piinab undav kõma, sest ta kipub kalduma kuulnud vingumisele, ja seliepärast hakkab nagu loomusunnilise hirmu ajal uuesti ronima mäetipu poole, kuni süda kaotab jõu ja pää meelemärkuse. Mõne silmapilgu laman arutult, aga siis virgun ja kohe tõttab pääaju targutama: üle oru ei valendagi kosk, vaid sääl istub väsinult tukkuma jäänud vanaeit, kes koonla tegemisel kaljule laotanud pehmeks soetud ja peos krussitud linapeod, mis valge kahlakana kaljuservalt alla ripnevad. Oota veidi, peagi ärkab eit uinakust ja keerutab koonla valmis ning siis ei seleta silm enam muud kui kõrget kaljuseina ja pikki, kondiseid sõrmi, mis eietavad peent lõnga. Aga kui linad on halvad või halvasti soetud, takistab mõni takutomp lõnga peeneks sirutamist ning siis katkeb ta ja vurav värten jääb seisma.

Kitsik ja umbne hakkas lamades; keha kattis hooti väljatungiv higi. Oimetud liikmed ihkasid kevadpäikse kõrvetavaid kiiri ja paitavat lõunatuult ning nagu teadvuseta püüdsid lödvad käed paljastada uniselt surisevat ihu, et niiske nahk võiks imeda uimastavat valgust. Iga liige, mille jõuan vabastada kattest, lööb muhelema ja helendavad päiksenooled süstavad luuni. Nagu läbi une, läbi äiutava, sumeda udu kuulen lehestiku kohisemist, näen lindude lendlemist ja nende kevademängu. Panen tähele muldiste lehtede krabisemist — seal toimetab mõni putukas, valmistades armupesa või pojukestele aset! Vaatan liblikaid — nad liuglevad puude vahel teineteise kaenlas! Aga alles mõne päeva eest nägin üht neist langevat armujoo vastuses teele, ainult pisut suutis ta veel oma nõrku liikmeid sirutada. Ettevaatlikult korjasin ta käijate jalust ja paigutasin varjulisesse kohta laiale lehele, et tal aega oleks uimastusest toibuda ja siis uuesti lendama minna õnne- ja elutaevaste poole. Käisin teda esimesel ja teisel päeval vaatamas, kuid ta jäi hingetuks; puutusin tema õrnu katsesarvi, aga ta ei liigutanud oimugi, ning kolmandal päeval olid temast järele jäänud ainult tiivad, mille imeilusad värvid pléegitab kevadine päike, uhub kõuevihm. Imeline päike! Sinu helendusel valjeneb mu ajudes tuikamine ja metsakohinast tekib huugav aimdus, et unistatud tammine tünn pole midagi

muud kui minu oma rinnakamber, mille seinu vasardamas vaene, õnnetu süda. Tulist' ja tulist' tippab ta, üürikeseks peatab, oimetub, nagu kikis kõrvul kuulates, et pärast veel tujukamalt virutama hakata, sundides mind valuhoi- gel roomama põõsa varju. Ei ma kuule enam laste muretut kisatsemist tammises tinnis ega oota ema, kes suudleks silmist kipituse, vaid pääluus hakkab tüütav undamine, nagu tõmbaks sääl mõni vallatu poiss vurri: uu-uu, uu-uu... Ajan kärmesti riided selga ja põgenen mägedelt randa, kus sooja merevanni lähen.

Pilusilmil vaatlesin rohekas vees oma kõhnenenud lõtvu jalgu. Aga kui vesi hingates virvendama löi, näis, nagu roniksid ihuliikmed vonklevate ussidena mõõda helevalget vannipõhja ja nagu tunneksin seda roomavat liikumist säärtes, puusades, selgroos, rinnaluudes, kaelas, isegi pääs: kogu keha muutub vilajaks maoks ja mind valvab õudne hirm. Ajan silmad pärani ja katsun jalga tõsta, et peletada pääletükkivat meelteuima, aga veepinnale kerki- des muutub jalg korruga tinaseks ja tuletub mee- le kellegi teise peened, painduvad jalad, mis olid tõstes ootamata rasked. Ja ma mäletan neid varbaid, põlveketru, niuete nõtkust, puu- sade vooljaid jooni ning rindade häbenemata neitsilikkust ja kuulen hõõgavat sosinat kõrva ääres; aga sosin muutub vihisemiseks ja vihin kaldub sinakalt leegitseva tuletuki vingumiseks.

Raputan pääd ja vehklen käega, nagu tõrjuksin enesest tüütavat kärbest, ning korraga tabab pilk valgel seinal liivakella, mis varsti maha käib: liiv on juba kõik allapoole toruotsa siri-senud. Kella küljest tulevad nõõrid vannislama ja juure ja nõnda võib kella uuesti üles tõmmata, ilma et seks muud vaja oleks kui aga väikse sõrme liigutus. Seda teengi ja sõnan endamisi: „Aga nõnda võib see ju lõpmata, igavesti kesta“, ning siis turgatavad meele endised piinavad mõtted ruumist, ajast, merel lendlevast pardireast. . . .

Jätsin liivakella ta lõpmata pöördkäiguga ja põgenesin vannist.

Nüüd tunnen enese lõdvana, loiuna ja ikka rahutumaks läheb süda, ikka hoogliikumaks muutuvad higistused. Vähemastki liigutusest, pise-mastki jõupingutusest on seks küll, et kogu kehale ilnuks hernesvesi. Ja kõrvus huugab ning huugab! Nagu oleks mu päaluu kummitud metall ja nagu pinnitaks teda sitkemaks, painduvamaks. Isegi sulevarre käeshoidmine läheb raskeks ja kirjatähtede silmitsemine hakkab väsitama.

22. mai lõunal.

Laninid on ikka kahekesi, nagu peaksid nad mingisugust salanõu. Et nende jutt ükskord otsa ei lõpe, on nad ju kümmekond aastat vestnud! Tahaksin teada, millest nad eneste

keskel räägivad, aga kokku puutudes katkestavad nad viimase ütluse ja Marja Aleksandrovna pöörab minu poole küsimisega:

„Teie olete kõhnaks jäänud, olete haige“?

Ja ta püüab näo teha, nagu võtaks ta mu saatusest osa, aga ta hääletoon on pääliskaudselt libisev, nagu mõtleks ta ajaviiteks, ainult suusoojaks öelda: meri on täna vaiksem kui eile või, — näe, alles tunaeila puhkes see roos, aga täna hakkab ta juba pudenema.

„Süda,“ vastan talle nagu mööda minnes ja püüan teist juttu teha.

„Pole Teid ammu näinud“, tähendab Lanin.

„Käisin mägedel, rand on juba villand“.

„Süda haige ja käite mägedel“, imestab Lanin.

„Mis teha, tahan“.

„Minu mees on hästi kohenenud, eks“? pöörab Marja Aleksandrovna minu poole, „tervelt kolmkümmend seitse naela on ta raskemaks läinud. Kopsud paranevad jõudsasti“.

Ja naine möödab oma meest õrnal pilgul, nagu nõutaks ta enesele kindlustust, et räägitud sõnad tuulest pole võetud.

„Häda on riietega, ei lähe selga, nõõbid ei anna kinni“, räägib Lanin ise ja hakkab üksikasjalisel intiimsusel seletama, missugused riided kitsaks on jäänud, missugused juba lõhki kärisenud ja missugused nõõbid pakatanud, nii et

naine nad serva poole pidanud õmblema. Marja Aleksandrovna muheleb häbipunas ja puutub mehe kätt, nagu tahaks ta teda takistada, öeldes, et sarnasist asjust rääkida ei kõlba, aga tõepoolest tundub ometi, et ta kõrvalestad rõõmust helendavad ja et ta meest ainult sellepärast puutub, et ta teda puutuda tahab.

Seda nähes lausun iseeneses: „ehee“! nagu oleksin mõni teab missuguse tähtsa asja jälile saanud, aga „ehee“ muutub peagi „ihii'ks“, mis meele tuletab sõnad: „ei tohi ärra — “. . . Ja nüüd ei mõista ma enam, mis on minul tegemist kärisenud riietega, pakatanud nõõpidega või punetavate kõrvalestadega.

22. mai õhtul.

Istusin pingil, kui kergeid sammusid liivasel kõnniteel kuulsin. Silmi pöördes näen Lucie Filippovnat. Liikmetes tundub tal muhe loidus, vinnutatud pajuviitsa nõtkus ja näoilme avaldab mõnusat rahuldustunnet, nagu oleks ta hiljuti midagi suupärast maitsnud. Vaatlen ta pisut nagu puhkenud huuli ja ootan ta väikse suu liikumist, selle järele aimata tahtes, mis ta igemeid kõditanud. Me teretame ja tema hakkab Saksa keeli rääkima, kuna mina Vene keeles vastan, sest mulle meeldib see viis, kuidas tema seda keelt häälab: nagu oleks tal suus sulamas shokoladipala, mida väle keel maialt pai-

gast paika liigutab, lastes ainult vahetalitusena libiseda võõralt kõlavaid sõnu üle huulte.

„Ega Te minu meest ega Anton Petrovitshi pole näinud?“ küsib Lucie Filippovna näol, nagu oleks tal asjaga tõsi taga. Tõepoolest aga küsib ta ainult seks, et põhjust leida rääkima hakata.

„Ei, madam“, vastan mina.

„Siis on nad alles supelusmajas“.

„Ka Anton Petrovitsh“?

„Jah. Meil on inerevannid mõõdis. Teil mitte“?

„Süda ei luba“.

„Vaesed südamed! Kõik nooredmehed on südamega hädas“.

„Ilutundlus“.

„Seesama, mis Anton Petrovitshki: tema ei saavat kunagi terveks, ilmas olevat liig palju ilusat“.

„Iseäranis naistes“.

„Ma palun“.

„Ei, ei, juuresolijad on ikka välja arvatud“.

Lucie Filippovna hakkas naerma ja näitas, et tal põskedel ikka veel plikaliste lohukeste asemel leiduvad. Nõnda vaatan teda hääl meelel, sest on naise, kes ainult seni meeldivad, kuni nendes midagi plikalikku leidub.

„Olen Teid ikka väga tõsiseks pidanud“, ütles ta siis.

„O, seda ma olengi! Kergemeelsed ei heida kunagi nalja“.

„Tulge vahel meid vaatama, aitate ehk Anton Petrovitshi meelt lahutada, meie oleme temaga püsti hädas, ta on otse arust ära. Nüüd komponeerib ta ja teate, kellele“?

„Teile muidugi“.

„Mispärast muidugi minule“?

„Kellele siis? M-lle Piratovat ei ole enam ja“.

„Kas ta nii väga selle ümber lipitses“?

„Madam, praegu on ju maikuu“, pöiklen ma vastusest kõrvale, „ja Anton Petrovitsh on noor. Mäletate neid päivi kodumaal“?

Lucie Filippovna tegi ilusad silmad.

„Millal Te oma mõisa tagasi pöörate“? küsis ta siis.

„Minu naisel on mõis, minul pole midagi“.

„Olete Teie siis abielus“?

„Iseenesestki mõista või õigust öelda mitte enam: minu naine leidis omale parema“.

„Issand, kui lihtsalt Teie seda ütlete“!

„Ja ometi pole see sugugi nii lihtne. Kui sellest teada sain, andsin kohe sandile kümne-ruublalise kulla“.

„Siis on see ikkagi õige! Tänini ei uskunud ma. Teie ei armastanud oma naist“?

„Otse vastuoksa: tema ei armastanud mind“.

„Siiski andsite sandile kuldtüki“?

„Naisterahvad kõlbavad ainult emaks ja armukeseks: meil ei olnud lapsi“.

„Kui hirmus! Anton Petrovitsh on ka nais-
tepõigaja“.

„Aga kellele ta siis komponeerib“?

„Ah see on muidu, niisamuti, ajaviiteks. Ma palusin, et ta niisuguse tüki teeks, mida minu mees pilliga võiks mängida, siis oleks tutvuse mälestuseks“.

„Mina sepiitsesin kord salmikuid mälestuseks“.

„Teie olete luuletaja“?

„Mitte enam, aga kui ma armastan, siis võin ma luuletada“.

„Kui kena! Minul on ka albumis palju luuletusi“.

„Mõttes austan Teid põlvitades“.

„Ah ei! Teie mõistate mind võõriti: luuletused on ju teiste kirjutatud, mälestuseks minule, mõttesalmikud“.

„Minu austus on seda suurem. . . Salmid on muidugi enne meheleminemist kirjutatud“?

„Fui, kuidas Te küsite“!

„Vabandage, aga eks ole imelik: ma arvan, Teie herra abikaas pole Teile ainustki salmi luuletanud“.

„Tõepoolest ei ole. Ta naerab alati, kui talle teiste salme ette loen“.

„Olen viibinud, pean minema“, ütlesin jutulõnga katkestades ja põgenesin. Ei jõudnud

kauemini kannatada päälesunnitud lobisemist. Puiestikust teele saades võtsin lähema voorimehe ja käskisin teda võimalikult ruttu linna kihutada, nagu oleks mul sääl kibedaid toimetusi. Sinna jõudes maksan voorimehele sõiduraha, ruttan mitmest põikuulitsast läbi, teen käigul mitu haaki, nagu tahaksin kellegi eest oma jälgi kaotada, istun siis uuele vankrile ja sõidan oma asukohta tagasi, voorimeest ikka suuremale kiirusele sundides. Teel tolmukeerus hakkab vilistama, pärast laulma, nii et inimesed kõnniteel seisatama jäävad ja imestanud näol mind vahivad. Aga mina ei pane seda tähele, näen kõik nagu läbi sumeda auru; ainult nüüd, kodu toolil istudes, mõistan, mis ma teinud, ja meeltes tärkab tülgestus — iseenese, oma lobisemise, sõitmise, vilistamise ja laulmise vastu. Vastiku tundmusega mõtlen ka voorimeeste pääle, kes mõne kopika eest oma väsinud loomi peksid, ja meele tulevad vana arsti sõnad: . . . loomakaitsjadki näevad ikka kõige päält laisku, sest neid piitsutatakse. Seljal sibeleb joosta külm judin ja suhu tekib lääge maik, mida alguses ainult hommikuti tähele panin.

Mõnikord on mõtteta lobisemine mulle suureks kergenduseks, aga see kestab üürikese aja. Kergemeelistelt huultelt libisenud tähtsuseta sõna võib pääajus soikuvad mõtted elule äratada, võib helisema panna tüütud keeled ja vinguma veniva i. See kaotab rahuldatud tund-

muse ja rääkides valjened tähelepanemata mu hää!; tahaksin vilistama või hõiskama hakata, nagu peaksin nõnda vaigistama meeltes äratatud undamise. Õlgadel kannaksin nagu mõnd jumalikku pääd, kus kasvatatakse uut muinasaja ilmakodanikku, kes on haigeks jäänud või hellitamiseega pahuraks läinud ja sellepärast täidab ta juba enne sündimist maailma oma lõpmata pirsimisega. Äiutan ja kussutan, aga ikka riiatavaks muutuvad ta tembud, ikka lõikavamaks ta kisa. Närvides sähvatavad pisted, silmad löövad virvendama, kõrvad hakkavad kohisema ja loomusunnil teen mõtteta tegusid, millest ainult tagant järele aru saan. Inimeste silmis aiman küsivaid, uurivaid pilkusi ja nagu oleks mul mõni teab mis nende eest varjata, põgenen kostvate sammude lähenemisel. Kui ometi niisama võiksin maha jätta iseenese, oma tüütavad mõtted, soikuvad meeled ja pinnitava päälae-kummi. Kui võiksin tunnikski uinuda nõnda, et mu jalg libiseks sinna poole teadvusläve! Aga ei! Mida rohkem teistest eemale hoian, seda enam lähenen iseendale ja ikka sügavamale puurib pääaju oma tumedas töös; ta on kui uudishimuline laps, kes ei saa ega saa enne rahu, kui ta oma silmaga näinud, mis peitub kõriseva mängukanni sisemuses.

23. mail.

„Herra, kas tohin rääkida*? küsis teenija,

emalikult jutukas väikevenelane, keda mõne päeva eest olin palunud talitusel vaikida.

„Mis on“? küsisin vastu.

„Mul hakkab hale meel“.

„Mispärast“?

„Nõnda surete ju nälga, herra. Ja öösel ei maga Teie ka. Vaadake ometi kord peeg- lisse, missugune nägu Teil on. Issand halasta! Ka minul suri ema ja ma nutsin kas või silmad pääst, aga kes siis nõnda. . . Ei söö, ei maga. Ja linad on hommikuti higist ligedad. Läheksite arstigi juure, ehk annab tema midagi. Teie olete hää herra, mul on kahju, hukcate enese ära, teete pattu“.

„Kes siin ilmas patuta läbi saab“.

„Just nagu minu kadund vanamees — Issand halastagu ta patuse hinge pääle! Tema ütles ka nõnda. Kuldaväärt mees ta oli, ah, missu- gune mees ta oli! Tark ja hää, aga jõi, jõi kõik ära, minu viimse särgi ja seeliku laskis kurgust alla. Esmalt riidlesin, pahandasin, võm- misingi teist, aga tema kannatas kõik ilusasti ära ja ütles: sa oled kuri nagu mõni jumala- kartlik“.

„Nojah, nõnda see on: jumalakartus on kütjuse hakatus“.

„Herra, ärge rääkige nõnda, mõtelge oma hingeõnnistuse pääle. Issand, miks on kõik hääd mehed niisugused! Nagu minugi oma, kul- lake, kui hää ta oli! Aga mis mina vaene tema

pärast kannatasin! Herra, ka Teie teete oma naise tingimata õnnetuks, nii hää olete Teie*.

„Seda ütles mu mõrsja ka ja nüüd ei võtagi ma naist“.

„Armas aeg, kuidas siis muidu saab. Terve eluaeg siis üksi. Aga kuhu tema jääb“?

„Tema suri ära“.

„Siis ei surnudki ema“?

„Ema ka, aga mõrsja ikka ka“.

„Mõlemad korraga“?

„Ei, ema mõni aasta varem ja siis mõrsja. Õigust öelda, ega ta poleks surnudki, kui mina poleks“. . . Jätsin lause pooleli, aga mu näoil-
mest ja kõnetoonist pidi midagi hirmsat aimama.

„Armuline Jumal, missugust koledust Te räägite!“ hüüdis teenija ja taganes kokkumult ukse poole, kus ta pärani silmil jäi mulle otsa vahtima. Vaatasin talle naeratades vastu.

„Jällegi heidate minuga paha nalja“, ütles ta julgemaks minnes ja uuesti lähenedes.

„Ja Teie juba uskusite?“ vastasin endiselt naeratades.

„Kes võib herraste asja teada. Kudrutavad, kudrutavad, siis korraga himu täis või armukadedus lahti — ning pimm, põmm. Eks meil olnud mõisas“. . .

„Ega mina siis armukadeduse pärast. Ei, vaid puhtast armastusest. Me olime nagu linnukesed taeva all — ei kadedust ega viha, ei pattu ega paha“!

„Tema oli noor“?

„Kas ta noor oli! Nii noor oli ta! Ja ilus!“

„Ja armastas?“

„Ja armastas... Õigust öelda, ma ei tea, me ei rääkinud sellest kunagi, unustasime. Siiski — armastusest ta surigi, puhtast armastusest. Ta armastas nii, et ta surema pidi.“

„Ta siis ise tahtis surra?“

„Ah ei, seda mitte, aga mina...“

„Herra, Te pilate mind. Ma tulen lihtsalt, aga Teie pole venelane, räägite niisugust hirmsust...“

Ta arvas, et ma temast lahti tahan saada, ja haavatult lahkus ta toast. Ma ei keelnud teda, ei lausunud sõnagi. Aga hää on ta ja hää soovib ta minulegi. Mul on valus, nii valus on mul, aga tema ei näe seda, ei saa sellest aru, nagu ta ka seda ei mõista, miks ma teda keelsin padjapüüri vahetamast, ehk küll seks juba aeg oleks olnud. Ta muretseb mu tervise eest ja arvab sellega midagi tähtsat tegevat, aga ta pole kunagi märganud, et terve tuba temast lõhneb ja et mul pääajus mingisugune soikuv mõte asub, mille hävitamiseks ma ei otsigi arsti. Ainult mu plõnnitajad, mu ihiitajad, millal väsite küll teie ja millal vabastate mu piinavast kõmast?

25. mail.

Käisin arsti juures. Ta oli ükskõikne ja rahulik ning see haavas mind. Ütlesin, et end

hästi tunnen ja et kõik on korras, ainult ajuti tulnud ennast näitama. Aga tema uskus mind nähtavasti niisama vähe, nagu mina teda sallisin, ja ta mõõtis mind küsiva pilguga, kui ta kaaludes nägi, et ma siiatulekust saadik kolmkümmend üks naela kergemaks jäänud.

„Kuidas söögiisu on?“ küsib ta.

„Pole viga“, vastan lausa valetades.

„Ja öörahu?“

„Niisama“.

„Imelik!“ lausub ta endamisi.

„Mereõhk“, tähendan, et tema kahtlust vähendada.

„Ja süda?“ küsib ta tuiksoont katsudes.

„Nagu näete“.

„Nõrk ja korratu“.

„Läheb üle“.

„Ega Te mägedele rüü?“

„Ei“.

Ja ta soovitas mulle rahu, keelis mägedele minemast ja sooje merevanne võtmast. Aga nagu kiuste käin ma ainult mägedel ja kannan ikka revolvrit kaasas, seda pisitillukest musta riista. Kella unustan sagedasti koju, aga revolvrit mitte kunagi; nähtavasti olen araks läinud ja kardan kutsumata tülitajaid. Kuid tänini pole mul teda tarvis olnud. Selgesti mäletan veel, kuidas esimest korda teda tasku pistes endamisi laususin: „Kes teab“ ja Vene keeli juure lisasin: „Неровный часъ“. Mulle valmistab isearalist kõledat,

judistavat lõbu seda külma terast oma taskus katsuda, teda tunda oma ihu ligi, ja istudes võtan ta mõnikord päiksepaistel välja, vaatlen ta kalki läiget ja näitaksin nagu teda kellelegi teisele, tähendades: „Näete, pidage meeles“. Nõnda on mul ajuti päris hää, sest hakkas eneses tundma teatud kindlust, vääramatust, nagu oleksin iga-suguste juhtumuste vastu valmistatud. Ainult — kui võiks millegagi vaigistada kõrvade huugamist, kui saaks seisu panna päaluu pinnimist, kui võiks vähendada kasvavat hirmu, mida tekitab tibatillukeselt kahanev meloodia algus!

26. mail.

Nägin imelikku und.

Oli kottpime. Ja soe, sumpjas ja soe, ei paistnud kuud ega tähti. Ettevaatlikult liikusin käsikaudu koblades mööda kitsast, kitsast kaljuserva põhjatu kuristikku kaldal. Ja keegi tuli mulle vastu, keegi suur, piiritu, määramatu. Katsusin teda kätega, aga ei oska sõnadega seletada, mis-sugune ta oli. Tahtsin tast mööda minna, aga ei pääsnud, püüdsin ümber pöörda, tema oli ees.

„Kust sa tuled?“ küsis ta minult.

Ma ei teadnud vastust.

„Kuhu lähed?“ küsis ta siis.

Olin keeletu.

Nüüd võttis ta rahulikult, nagu nopiks ta marju, mu pää ja heitis selle alla kuristikku. Aga kukkumise mütsakut ei kuulnud ja selle-

pärast mõtlesin: on's pää nii kerge või kuristik nii sügav?

„Aga mis sa nüüd ütled?“ küsis määramatu kolmat puhku.

Vastamata hüppasin kaljuservalt alla, et otsima minna oma pääd, aga enne kui põhjani jõudsin, ärkasin unest, sest langedes ei tunnud ma õhu vuhinat, mida aga oma arvates tingimata tundma pidin.

27. mail.

Täna hüüdis mind Lanin, aga ma küirendasin sammu ja tegin, nagu ei kuuleks teda. Kuid ta ei jätnud mind, tõttas mulle järele ja puudus vähe, siis oleksin ta eest pakku põgenenud.

„Teate, Anton Petrovitsh on kadunud“, ütles ta.

„Kadunud?“ küsisin mina vastu.

„Juba kolmat päeva“.

„Üksi?“

„Kes siis veel?“

„Ma mõtlesin Lucie Filippovnat“.

„Minge ikka! See pidi juba mõne päeva eest oma lõõtsmoorikuga ära sõitma, aga meile tuli uus pansionäär, keegi ratsaväe ohvitser, ja teda nähes jäi Lucie kohe haigeks, nii et ärasõidu pidi edasi lükkama. Ah ja! Veel midagi. Sel päeval, kui Anton Petrovitsh ära kadus, löigati politseimeistri pillil lõõts katki. Tahtis teine õhtul mängima hakata, aga ainult vuhka, vuhka!

Oh seda naeru! Naised käisid kõveras ja kii-
lusid“.

„Vaikisin ja püüdsin mõtteid kuhugi ühisesse
punkti koondada.

„Ja mis kõige huvitavam“, rääkis Lanin
edasi: „Politseimeister otsib või aimab pilli löötsa
lõikamises ja Anton Petrovitshi kadumises sala-
sided“.

„Ehk on tal õigus“.

„Mitte märkigi. Lõikaja on üliõpilane, teate,
see noor piimahabe, keda Nadjeshda Pavlova
jalad elektriseerivad. Muidugi ei teinud vaene
poiss seda oma pääst — mis puutub temasse
löötsmooriku pill! — vaid kõik on selle naise
töö. Sel on ju politseimeistriga midagi krõbedat
juhtunud“.

Ja Lanin hakkas jutustama seda keelepeks-
mise lugu.

„Anton Petrovitsh on leitud“, peatas teda
jutus see vana arst, kes kord rääkis laiskadest
ja erkudest hobustest.

„Kus ta on?“ küsis Lanin.

„Meres. Tuna-eile läinud ta paadiga sõitma“.

„Kes seda ütleb? Anton Petrovitsh kartis
vett kui marukoer“.

„Aga ometi on ta sõitnud. Palganud türk-
lastelt paadi ja vana türklane ühes poisiga läi-
nud teda sõidutama. Ikka kaugemale ja kauge-
male sundinud ta mehi aerutama ja kui pime-
dikus tagasi pidi pööрма, hüpanud ta paadi

päralt vette ja kadunud. Türklased arvavad, et tal paati minnes kivid või midagi muud rasket taskus olnud“.

„Tähendab?“ küsis Lanin järeldust oodates.

„Tähendab — uppumine“, vastas vana herra lihtsalt.

„Meelega?“

„Mis siis muud“.

Lanin vilistas ainult.

Seisime kesk teerada ja ükski ei tahtnud enam rääkida, nagu oleksid nüüd kõik jutud lõpetatud.

„Kaldale ei ole ta veel tulnud?“ küsis Lanin natukese aja pärast.

„Ei tulegi vist, ehk olgu siis Väike-Aasias, lainetus uhub ta sinna poole“, vastas arst.

„Õige“, oli ka Lanin nüüd nõus, „eile ja täna puhub tuul merele“.

See oli hommikul, kui seda kuulsin, ja nüüd on juba südaöö ligi, aga ikka veel ei pääse ma mõtetest Anton Petrovitshi pääle. Näen ta kilavaid silmi, kuulen ta rinnahaiget häält, mäletan üksikuid liigutusi ja sõnu, kui ta rääkis muusikast, oma armastatust, jumaldatust. Aga kuhu on see armastatu lõpuks ta viinud? Kuhu kisub armastus viimaks selle rõõsa üliõpilasegi, keda Nadjeshda Pavlovna kenadused unistavate ihade keerdlabürindis ümber talutavad? Nägin teda alles täna ega kahtle, et ta sammub

kõige maise saatuslikul rajal, et ta on teel sinna-
samasse, kuhu see liblikki läks, kes armu-
joovastuse kõrgemas uimas langes sinisest õhu-
riigist tolmusele teele. Ta armastab, kuni ta
sureb; ta armastab, et surra; ta sureb, sest et
ta julenud kõige hingega armastada. Armastus
ei tähendagi muud kui surma; armastajad kan-
navad ikka surmamõtet kaasas. Üks tapab
enese, teine oma armastatu; üks tapab ise, teine
laseb ennast tappa, sest surm on magus; üks
ihkab surmas ennast, teine ilma lunastada.

Eks tea lillenoppija, et ta surma küivab,
aga ta ei hoo sellest, öeldes: ma armastan
lillesid. Või ei teadnud mina, et te da võib
ainult vaadata, eemalt imetleda, ainult jööbnud
pilkudega ta kurduvaid kenadusi püüda? Eks
tunnud ja aimanud ma, et lähedane palav
hinguski ta elukardetavalt värisema paneb ja et
maiste kirgede vapustus on viimseks sammuks
hauda? . . . Ja nüüd käib kiusaja mu kannul,
astub kitsal metsateel mu ees, nagu oleks ta
mu juhtija, põikab lipsatades vargsi üle ummis-
tunud jalgraja ja kükitab paksude põõsaste
taga. Tunnen sind, mõistan su sajad vigurid,
tuhanded tembud, ainult su nägu pole veel
näinud. Aga miks talitad kui häbelik koer ja
miks on sul ara verejanulise murdja eluviisid?
Tule ja astu kui mees mulle vastu, paneme
rinnad kokku, eks näe, kes on isand ja kes ori,
kes peab elama ja kes surema, kellele helista-

takse kumedit matusekella ja kes kuulab võidu-
püha pidulikku muusikat!

Ah, muusika, muusika! Kus on nüüd
Anton Petrovitshi jumaldatud unistatud muusika,
kus on see uus evangeelium, mida ta tahtis il-
mutada maailmale? Lained õõtsutavad pondu-
nud ja kolletanud surnukeha ning mereloomad
ümbritsevad vaimutempli lahtuvat jäänust kihi-
seva huljana — see on maailma evangeelium!
Lucie Filippovna on haige ratsaväe ohvitseri
pärast, Nadjeshda Pavlovna näitab endiselt oma
ilusaid jalgu ja politseimeister laseb kahtlemata
pilli lõõtsa ära parandada, et mängida oma
ainukest lugu — see on muusika maailmale!
Aga Anton Petrovitshi ei ole enam ja keegi ei
tunne tõsisemalt ta kadu, varsti ei tuletata teda
enam meelegi.

Kuidas ütles Lanin? „Anton Petrovitsh
kartis vett kui marukoer“. Jah, just neid sõnu
tarvitas ta, mäletan seda nii selgesti. Siiski
sõitis ta merele ja pani enne kivid (vast ehk
needsamad kivid, mis teda kosmilise muusikani
avatelid) või midagi muud omale tasku, nagu
seda türkklased seletavad, kes olid ainukesed
tunnistajad tema viimastel elusilmapilkudel, kui
ta viis merele oma muusika, oma maailmaevan-
geeliumi ja unistatud vaimutiirasuse religioositeedi.
Sul oli siiski julgust, sul leidus mehisust,
Anton Petrovitsh, sa veearg marukoer!
Kord mängisid sa klaveril iseendale — maja

oli ju tühi, ainult eemalt seinte tagant kostis köögiriistade kolin ja tüdrukute vada, — kui ma tasakesi sisse astusin, ilma et sa seda oleksid tähele pannud. Sinu alustatud meloodia eksis kisendavatesse akkordidesse, mis ei leidnud ega leidnud pääseteed ihatud vabadusevalda. Leidsid sa nüüd merel otsitud lunastuse, päätsid sa akkordid dissonantside survest või kestab säälgi sama rahuldamata tung, valdamata kirk millegi kütünimatu järele? Kui võiksin su vastust kuulda, kui saaksin mahti kordki sinu suletud silmi näha, ehk aimaksin siis midagi! Aga ei, lained kannavad sind Väike-Aasia poole ja sääl võtavad sind ehk niisamuti türklased vastu, nagu nad siingi olid sinu viimased saatjad. Armsad türklased, te olete minust õnnelikumad! Te ei kuule ka seda inetut pirisemist ega korduvat vingumist, mis piinab minu kuulmeid ja paneb pakitsema pääluu — te ei kuule minu muusikat! O, mis aitab see, et üliõpilane „löötsmooriku“ löötsa läbi löikas, minu pill üürgab edasi, ikka rohkem häälest ära minnes ja ikka valjemat müra tehes.

Mu pill, mu tüütav pill!

Aeg on minu ümber seisma pandud, igavikule on lahti kangutatud väravad; maa on saanud jalge all kuumaks rauaks, ja taevas muutunud pinnitud vaseks. Öhtuti ei keera

ma enam kella üles ega kanna teda enesega kaasas, sest mis mõte oleks minutitel ja tundidel, mis mõte oleks üleüldse mõotmisel, kui huugab kõrvus ikka sama veniv i ja kui kuulmeid piinab keelte helinast arenenud undav plärin, nagu peksetaks lõhkist pada või löödaks kellelegi pilkavaks saatemuusikaks roostetanud panni. Aga ka selles pörgumüras aiman endise viisi algust, mis lüheneb ja lüheneb. Ja ma kardan, nagu võiks silmapilk tulla, kus kaob igasugune viis ja kus hakatakse raske vasaraga tampima ainukesesse paika, kuni midagi murdub ja vasar lööja käest sulpsatab mõotmata sügavusse. Siis jääb kõik vaiki ja seda eelaimdust tunnen muljuva pitsitusena, suruva ahastusena. Ja et kardetud vaikuse algusest üle saada — hädaohtlik on just see algus, kus enam midagi ei ole ja kus vasar langes kõlata ruumi, — hakan valjul häälel karjuma, püüdes jäljendada tüütavat viisi; aga tunnen, et mu häälel temani ei paindu, ja uuesti jään kuulama seda igavest plärinat, mis huugab juba lihas, luus, üdis.

Mõnikord südaööl, kui vali meretuul liigutab lubjatud toaseinal tuletorni valguses puude varjusid ja kui merekohin kostab sügava ohkamisena, ajan üle pää-kaela riided selga ja ruttan alla randa, otsides lainete mürinast kõrvadele vaigistust. Aga ragiseval liivateel astudes tundub, nagu põgeneks keegi mu cest topsakate elupuupõõsaste alla paku, kuhu ta maha

lõmitab ja suuril, hirmunud silmil vahib. Ja ta teeb oma suu lahti, ajab ta pärani, venitab teistpidi pikaks, kitsaks praoks ning ma hakkankuulma samasugust kitsast kaeblikku häält, mis oleks nagu väikse põdravasika oma, kelle nõrka jalga salvanud jahikoera terav hammas. Jään põõsaste alla vahtima, jään ootama, nagu peaks keegi hädakisa vaigistama tulema. Aga kui kedagi ei ilmu, kui puiestik jääb endiselt tühjaks ja temas mühiseb ainult hooglik meretuul, hakkab mul õudne hirm, sest mulle näib, nagu muutuksid kõik puulehed kitsaks, kiiluvaks suuks. Hullumeelsena jooksen mööda kivitreppi alla rannarihvale ja kükitan lainete lähedusse, kus karjuda tahaksin, nagu puiestikus kõik lehedki karjuvad. Aga korraga seletan õõtsuval merepinnal ööpimeduses väledaid, luisi käsi, mis kannaksid nagu tuntud armsaid jooni ja mis harutavad värvita, lõpmata rulli, ning endist kaeblikku suud kuulen rääkivat ajalikka sõnu: „Niisugune on aeg“.

Hakkan lähemalt silmitseda, siis heidavad käed selle rulli kõrvale ja haaravad teise, mis esimese sarnane, ning jällegi töötavad nobedad näpud endiselt.

„Näete, ikka sama“, räägib ükskõikne suu ja luised sõrmevibalikud tõttavad harutama ikka uusi ja uusi rulle, nagu oleksid nad riidepakid kaubaletil ja nagu oleksin mina mõni rikas ostja. „Valige, igaühes on igavik, vähemat ei ole,“

seletab arglik hääl ja ta sõnu hakkab saatma valjenev plärin, nagu oleks mu kuulmetes müra-tegijate võistlus.

Ja korraka nagu avaneks elumõte ning ma hakkas aimama tumedalt, uduselt: viis ja plärin, mida kuulen, on ajarullide sarnased ja need pole midagi muud kui vinglev pardirida ümar-gusel merel või kahe poolega liivakell vannitoa valgel seinal. Olen alles noor, ometi on nii palju tunde ja päevi vanaks saanud, maha jättes lu-gemata hulga mälestusi. Aga nüüd ei muutu enam miski, ei lähe midagi mööda, ei ole ka midagi enam tulemas, kui aga huugav, üdipurev müra ja vereta värisevad huuled, kust kostab ainult täht i.

Inimesed sünnivad ja sünnitavad, inimesed sigivad ja sigitavad, inimesed kasvavad, õpivad ja uurivad, aga ikka ootab kõiki sama saatus — surm. Aga milleks siis sigitada ja sünnitada, milleks õppida ja uurida, kui pole midagi muud loota! Ei ole kasu ilust ega tarkusest, ei leita tulu hingepeenusest ega vaimusügavusest, sest ikkagi varitseb iga hingepeenuse taga meelehai-gus või hullumeelsus ja iga sügavamgi mõte jõuab paratamata totra mõttetuseni, lüües vari-nuprina virru, või iga ulatavamagi mõtte tipul seisab lõpmatus, kus juhtijaks ja trööstijaks ai-nult usk — meie elutühjuse kõmisev tõrs. Lõp-matus piirab meid armutu müürina ja jõuetud on tema vastu meie hing ja vaim oma unistuste

sinilennuski. Kuulmed tabavad helideilmast pisitillukese osa, silm seletab naeruväärt vähe arvatavast värvidemängust ja teised meeled talutavad meid pettuseurgastes ringi. Aga just siin ongi meie vaimu lennukoht, siin ongi ta jõudude salaurgas ja kui ta enam kuskil peatust ega pidet ei leia, kui haigutab ümberringi otsatu tühjus, siis pöörab siia pettuste sadamasse resigneeritult tagasi ja vingub, hulub. Ah sind jõuetut, ah sind virisejat, ah sind parandamata raudpääd kurdumata piinaga luude-üdis!

Ema, mu ema, kuhu pean põgenema iseenda eest ja kust leian, kes tõmbaks lõpmatu-sele piirid?! Kui võiksin mõttena vilksatada kaugematele tähtedele, mis oleksin sellegagi võitnud? Ikka näeksin armsate huulte nukruseviiru ja ikka aimaksin suletud silmist seletamata salavalu.

Ema, armas ema!

2. augustil.

Juba teist päeva olin täna mere ääres rannarihval.

Imelik hüplev kergus täidab kogu keha ja õndsalikul hellusel vääratab astumisel jalg, kar-

tes rõhuda ussikest või rudjuda rohulajukest, nagu liiguksin omasuguste seas. Heidan päiksepaistel laialilaotatud ülikuuele, mille all rudiesevad lainete siledaks ihutud kivikesed, ja hinges voogab vaikne õnn, tundes, et elan, et — olen.

Ja tema? Miks ei ole teda? Jajah, miks? Aga miks on täna see lilleke närtsinud, mis alles eile õilmitses? Kas astusin mina temale päale, tallas keegi teine tema või närtsis ta ainult sellepärast, et ta tekkis, kasvas, õitsis, oli ja — närtsis? Ei ma tea, ei ma tea midagi ega tahagi teada. Ehk miks peaksingi midagi teadma, kui mul on hää, kui kilkaksin rõõmu pärast ja kui kogu kehas väriseb õnnetundmus, et olen päästetud, lunastatud. Nagu palvetades surun käed risti, neid tõstes üle päa, ja huuled kordavad teadvuseta sosinal:

„Issand, mis eest see rõõm! Mis eest küll see rõõm!“

Aga miks tuletan meele Issandat? Olen eks usklikuks saanud, nagu see patustega ja kannatajatega sagedasti sünnib? Ei ma tea! Issanda asemel võiksin ka loodust nimetada, võiksin puhtel kumardada pakatava roosi ees, võiksin käed sirutada roosaka koidu poole, võiksin ärduses seista tähtise taeva all, võiksin pöörduda päiksekiirges sädelevate lainete poole ja vaadelda kaugeid purje, lendlevaid linde. Liblik hõljub hilise lille varrel ja mu rõõm hõljub temaga kaasa; merepääsuke katab tiivad vette, aga minule tundub,

nagu niisutaks keegi mu huuli; tuul kannab rooside lõhna merele — o, meri on nüüd muidugi lõhnas, lained on muidugi roosilised! Ilma-ruumi täidab vaikne helin, nagu oleks Anton Petrovitshi kosmilisel muusikal ometi tõi taga...

Lamades pööran ennast ja nüüd hakkab nägema suurt sinaari, kus all tean olevat varjulise pingi: kord seisin sääl ja hoidsin värisevas käes vaevalt puhkenud roosi. Näen ka kõrget randa, mille serval tema kord seisatas — õrnana, murdlikuna, pää nagu lillevarrel pisut ettepoole õiendatud ja õhukeste huulte joon avatud. Aga see oli ammu, see oli siis kui . . . jajah — see oli . . .

Nüüd laman siin ja olen rõõmus, et päiksepaistel merevee jaheda hõõguse läheduses lamada võin ning et ise oma lamamist tean, et päikse-soojust tunnen, kiirtemängu näen. Ja ma mõtlen, et põhja pool on silmi, kus ikkagi veel leidub hädust ja õrnust minule, ja et kõrgetel põndakutel ja sanglepapõdsastes kasvavad viinamarjad ning niiskel, pehmel samblal sinililled.

Silmi sulgedes tundub, nagu ei kohisekski lained, vaid vaigused pedakad, ja ninasõõrmed aimavad nende magusat lõhna. Paistaksid nagu jämedad, kollased tüved ja nende vahelt lage, kõrge raba üksikute männijändrikkudega. Kui sagedasti olen pidanud teid meele tuletama, kohtusse minnes inimeste, jumalate ja saatusega! Kui meeleheitus nõõris kõri, lootusetus pures

rinda ja ükskõikus tõusis kuni läiluserni; kui kaotasin usu voorustesse ja pühadustesse ja kui polnud enam midagi, mille pärast maksis elada; kui kiusaja ja hukutaja hiilis kassi sammul iga nurga taga, siis mõtlesin teie pääle, mu igavesed jändrikud. Te kasvate ometigi!

Rinnas tekib ainuke igatsus — igatsus kodu järele, ja mulle näib, nagu rõõmustaksingi ainult sellepärast, et varsti koju saan: arst loeb päevi, mina ise tunde, kus teekonna väsimuse kannatamiseks küllalt tugev oleksin.

Kaugetena paistavad hiljutised päevad.

Näen meelteuima, südametunnistusepiina, kuumendavat valu, näen kidevat, hääbuvat keha, tinarasket rinnatühjust ja võitlust aja vastu.

Silmis välgatab väike must terasriist, mis muutumas mingisuguseks lunastuseembleemiks. Seletan ta hiilgavat, kalki rauaotsa, mis läigib maosilmana, kuhu vahtides laulja linnuke unustab vidistuse, unustab pojukesed pesas ja kiindub nõiutatud pilgul ainult avatlevasse läikesse, kuni varbad loobuvad puuksast, tiivad saavad halvatult lõdvaks ja lõõritaja langeb avatud lõugadesse, kust pole pääsmist.

Aeg-ajalt panen käe rinnale ja otsin säält väikest roosakat laiku, mis teeb puutudes nagu sisemist kõdi ja ajab ikka ja jälle ueratama. Seljal on mul mõne tolli pikkune roosakas vööt — olen teda kahe peegli vahel vaadelnud, — selle on lõikenuga teinud. Need kaks märki

jäävad olnud sündmuste tõenduseks ja ainsaks mälestuseks, et teda, mu hääd, mu unustamatu enam ei ole. Ah ei, veel on midagi! Mul on raamat ja sääl leidub nõrga küüne vajutusi, mida sügavamaks tahaksin muljuda, kartes muidu nende kustumist; ja raamatu vahel on kuivanud jasmiini õiekobar, aga ei mäleta, kas olen ise ta sinna pannud või on tema seda teinud. Iga kord, kui selle üle pääd murrin, kipub käsi roosakale rinna-laigule ja naeruvinelistel huultel tõttan kinnitama: ikka tema, mitte mina ehk kuigi mina, siis ometi tema.

„Hästi lastud,“ naljatas kord noor arst, kui mu elu oli juba hädaohust väljas. „Pool senti-meetrit ja ...“

„Veel paremini arstitud“, vastasin mina meelitavalt.

„Surmaga on huvitav võidelda“.

„Võiduks soovin õnne ja tasuks saate tuhat tänu, muud ei ole mul“.

Mu sõnad pidid südamest tulema, sest arsti silmis lõi virvendama ja meeleliigutust varjates pööris ta näo toimetades kõrvale.

„Täitsin oma kohust“, vastas ta tagasihoidlikult ja lihas juure: „Südant kartsin, see tahtis üles öelda!“

„Aga pidas vastu?“

„Vastu pidas, otse imestama pani.“

„Tema on varemaltki mul imet teinud.“

„Soo, või nii?“ muigas arst.

„Kus on meie vastane?“ küsisin naeratades.

„Vastane?“ kordas arst, esiti arusaamatuses ja ütles siis: „Kurjategija on luku taga.“

„Karistate teda vangistusega? Võksin ehk teda näha?“

„Kas Te ei müüks teda mulle?“

„Teda müüa? Ei, seda mitte, aga kui lubate, siis annan ta kingitusena — armsaks mälestuseks,“ püüdsin naljatada.

Aga arsti nägu jäi tõsiseks, kui ta ütles:

„Täna.“

11. aug.

Laeval... sõidan... sõidan kodu poole!
Paistab viimane rannale lähenev lootsik ja temas valendab ainuke kübar (teised pääkatted on punased turbanid): see on noore arsti oma, kes oli mu ainuke saatja ja kes ei lahkunud laevalaelt enne, kui toru oli juba türganud kolmat puhku.

„Hääd teed!“ hüüab ta lootsikust, kui töötav kruvi sünnitab juba raudses kehas võdisevaid tuksatusi.

„Tänu, veel kord tänu!“ hüüan talle vastu.

„Rõõmustaksin Teilt teateid saades.“

„Ma ei usuks isegi, kui praegu midagi lubaksin: kõik on nii uus. Nagu oleksin alles täna mähkmetest pääsnud ja käte-jalgega vähk-rema hakanud.“

„Uut elu siis!“ kuulen ta viimseid sõnu, pärast näen ainult lehvitatud valget kübarat.

„Uut elu“, kordan vastukajana ja meele tulevad samad sõnad varemalt teistelt huultelt kuulduina. Aga nüüd peitub neis uus mõte, uus tähendus.

Ja meeli valdab see paratamata nurkus, mis on saatjaks ka ammuigatsetud lahkumisel, kui jäävad maha armsad paigad, kallid mälestused. Tõstan silmad kaugeneva ranna poole, otsides säält tuttavaid paiku, ja sosistan nagu rõõmulikul ärdusel:

„Rahu, rahu!“

Kaua, kaua saadavad mind lumised mäetipud, mille värvimängu ma puhtel ja loodel nii sagedasti silmitsenud, ja meele tulevad hommikumaa targad, kes vaikselt istudes maise elu tühjuse vaatlusesse süvenenud ja ümbruse unustanud.

Istuge, mu taadikesed, veel pole kõik mõtted mõeldud, kõik arud peetud!

Aga miks sõidab laev nii pikkamisi? Miks ei aja ta mänglevatest delfiinidest mööda ja miks ei jäta ta lendlevaid kajakaid kaugele maha?

Tahaksin astraalse keha, mis läheks mõttega, igatsusega kaasa!

* * *

Videvik tihenes, aga ikka veel lõõmas loodetaevas. Metsamännid tõmbusid lumelahmakate all kõssi, meele tuletades viljapuid, mis töötavad rikkalikku saaki; lagendikukuused oma vibutavate, maani paindunud okstega seisid valgete tornidena. Puude vahelt metsasügavusest mustas juba ööpimedus, tundudes aknana valgustamata nõialossis, kus pidutsevad päkapikulised ja komberdavad küürakad eided, kes manavad sonivaid sõnu. Põllu ääres, läänetuule raputusel, oli puudest lumi varisenud ja siin helkis tüme haljus, särgasid kuuskede kullakiirges käbid ja kumasid mändide mesikollased tüved.

Jäin vaadeldes seisatama karges õhus, ja meeltes löi lahtuma uneley unim-
lõud, mille vämm-
nii sagedasti silmitsenud, ja meele tulevad homm-
kuma tarad, kes väiksest lastest maise stu-
lõhuse vaatlusse süvennud ja tõmbuse rnu-
tand-
lõhuse, mu taadikese, veel pole kõik mõtted
mõeldud kõik arud peetud!

Aga miks sõidab laev nii pikkamisi? Miks
ei aja ta määnglevatest deliinidest mööda ja
miks ei jäta ta lendlevaid kajaksid kaugele
maha?
Tahaksin struatsale kella, mis läheks mõttega.
igatsusega kassal!

Samalt autorilt varem ilmunud:

Pikad sammud. Novell.

Noored hinged. Novell.

Üle piiri. Novell.

Vanad ja noored. Kolm novelli.

Poiss ja liblik. Novellid.

HIND 3 RUBLA.